

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Н. В. КАЗАНІШЕНА

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)**

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ НА CD-ROM

Кам'янець-Подільський

2021

УДК 74.580.051.4

ББК 378.091.33-027.22

K14

Рекомендовано вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 5 від 29 квітня 2021 року)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Л. Г. Любінська, доктор біологічних наук,
професор кафедри біології та методики її викладання
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

С. О. Люленко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології
та методики її навчання Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини;

В. В. Мендерецький, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри географії та методики її викладання
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Казанішена Н. В.

K14 Педагогічна практика: навчально-методичний посібник для студентів 2-4 курсів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.

У навчально-методичному посібнику визначено мету, завдання, функції педагогічної практики у процесі підготовки майбутнього вчителя біології, охарактеризовано зміст та основні види діяльності під час навчальної та виробничої педагогічних практик здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня вищої освіти. Визначено права та обов'язки практикантів та керівників практики. Наведено взірці та вимоги щодо оформлення звітної документації.

Для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання, викладачів закладів вищої освіти та вчителів закладів загальної середньої освіти.

УДК 74.580.051.4

ББК 378.091.33-027.22

© Казанішена Н. В., 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК

1.1. Мета, завдання, функції та принципи організації педагогічної практики

1.2. Обов'язки студентів та керівників практики

1.3. Організація виробничої педагогічної практики

1.4. Вимоги до знань та вмінь студентів

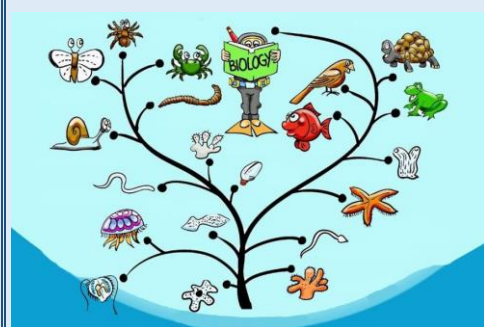
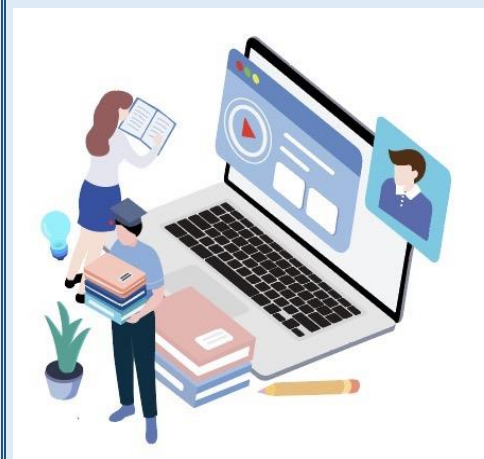

Розділ 2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ) ІЗ ДОДАТКОВОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)

2.1. Загальна характеристика навчальних та виробничих педагогічних практик

2.2. Навчальна ознайомлювальна педагогічна практика

2.3. Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі

Розділ 3. ВИМОГИ ДО УРОКУ БІОЛОГІЇ

3.1. Урок як форма організації навчання біології

3.2. Типи й структура уроку

3.3. Критерії оцінки сучасного уроку

3.4. Найбільш характерні недоліки уроку

Розділ 4. ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З ПРАКТИКИ

4.1. Вимоги до оформлення щоденника практики та звіту

4.2. Вимоги до оформлення конспектів уроків, виховних заходів, їх самоаналізу

4.3. Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань та вимоги щодо їх оформлення

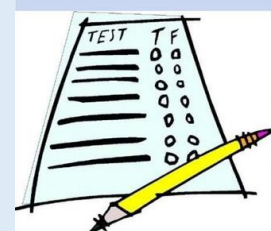
4.4. Характеристика та вимоги до оформлення інших звітних документів

Розділ 5. ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

5.1. Порядок захисту та форми контролю практики

5.2. Методи контролю та критерії оцінювання результатів навчальної та виробничої педагогічної практики

ВИСНОВКИ	
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	
ДОДАТКИ	

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання на CD-ROM

КАЗАНІШЕНА Наталія Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри біології
та методики її викладання Кам'янець-Подільського
національного університет імені Івана Огієнка

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ)**

Електронне видання на CD-ROM

Один електронний оптичний диск (CD-ROM).
Об'єм даних ____ Мб. Обл.-вид. арк. ____.
Підп. __.__.2021. Тираж 10. Зам. № ____.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

ВСТУП

Сучасна система освіти перебуває на етапі кардинальних змін та оновлення на всіх її рівнях. Переглядаються структура, завдання, зміст, методичне забезпечення організації освітнього процесу у закладах освіти. Адаптуються до сучасних вимог суспільства, особливостей та потреб сучасного здобувача освіти освітні, навчальні програми та інші нормативні документи.

У зв'язку з активним оновленням завдань, змісту сучасної шкільної біологічної освіти особливої уваги потребує підготовка майбутнього вчителя біології до професійної педагогічної діяльності у закладі загальної середньої освіти.

Педагогічна практика здобувачів вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) денної та заочної форм навчання є невід'ємною частиною процесу фахової підготовки студентів у вищому навчальному закладі. Актуальність впровадження навчальних та виробничих практик в освітній процес закладу вищої освіти визначає обумовлена принципом єдності теорії та практики, який передбачає оптимальне поєднання теоретичного навчання із практикою, організацію цілеспрямованого застосування теоретичних знань у практичній діяльності. Залучення студентів до практичної діяльності забезпечує високу якість засвоєння теоретичних знань, формування практичних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей та стійкого інтересу до професійної діяльності. Під час проходження практики відбувається процес самовдосконалення особистості майбутнього вчителя.

Організація навчальної та виробничої педагогічної практики регламентується положенням «Про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», де зазначається, що для

здобуття кваліфікаційного рівня практична підготовка студентів закладів вищої освіти є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми і має на меті набуття студентами професійних навичок і вмінь та здійснюється в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом викладачів закладу вищої освіти та спеціалістів з відповідного фаху.

Організація педагогічної практики тісно пов'язана із вивченням навчальних дисциплін «Методика навчання біології», фахових дисциплін, а також психології, педагогіки тощо. Тому студенти випробовують ефективність та дієвість методів, прийомів, засобів навчання й виховання учнів, засвоєних на лекційних, лабораторно-практичних заняттях, вивчають успішність учнів, планують та організують навчально-виховні заходи з біології, географії, екології, оцінюють ефективність їх впливу на учнів, а також оцінюють власні професійні знання та вміння.

Передумовою ефективності педагогічної практики є її організованість, обґрунтованість змісту, чіткість визначення завдань, які мають виконати студенти, їх відповідність навчальним планам, рівню підготовки практикантів, термінам практики, а також коректність контролю роботи студентів під час практики з боку керівників і методистів (від бази практики та вищого навчального закладу) та об'єктивна оцінка результатів практичної діяльності.

Зміст пропонованого навчально-методичного посібника відображає систему роботи здобувача вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) під час навчальних та виробничих педагогічних практик упродовж навчання на бакалавраті, визначає усі завдання, які має виконати студент, характеризує вимоги щодо їх виконання та до звітної документації.

Навчальними планами підготовки майбутнього вчителя біології передбачено організацію декількох педагогічних практик. Ознайомлення із

реаліями закладу загальної середньої освіти розпочинається із навчальної педагогічної практики. На наступних курсах здобувачі вищої освіти проходять виробничі практики у закладах загальної середньої освіти. Тривалість практик для студентів різних курсів – від 1 до 6 тижнів. Терміни проведення кожної практики та робочі програми розроблено на основі відповідної освітньо-професійної програми та навчального плану.

Базами для проходження педагогічної практики є заклади загальної середньої освіти, навчально-виховні комплекси, гімназії, ліцеї та школи інших типів міста Кам'янця-Подільського та України із високим науково-методичним рівнем забезпечення освітнього процесу, сучасною матеріально-технічною базою та висококваліфікованими педагогами.

Програми навчальних та виробничих педагогічних практик для студентів-біологів розроблені на основі освітньо-професійних програм «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)», «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини. Географія)», узгоджені згідно нормативних документів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК

1.1. МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Мета педагогічної практики – формування, поглиблення та систематизація теоретичних знань, практичних умінь і навичок, здібностей, мотивів, цінностей, стилю поведінки та діяльності, набутих під час попередньої підготовки студентів-біологів в освітньому процесі вищої школи, та необхідних для успішного виконання завдань природничої освіти й виховання учнів у майбутній професійній діяльності в умовах закладу загальної середньої та вищої освіти.

Завдання педагогічної практики:

- ✓ закріплювати теоретичні знання з методики навчання біології, основ здоров'я, географії (безпосереднє сприймання освітнього процесу сприяє усвідомленню його сутності, участь у ньому унаочнює засвоєні теоретичні положення, доводить їх правомірність, сприяє осмисленню, систематизації набутих знань);
- ✓ удосконалювати практичні вміння й виробляти навички планувати, організовувати, контролювати, аналізувати, коригувати навчально-виховну роботу у школі відповідно до вікових, індивідуальних особливостей учнів, рівня їх підготовки, потреб держави, суспільства та особистісних потреб школярів;
- ✓ стимулювати інтерес студентів до професійно-педагогічної діяльності.

Функції виробничої педагогічної практики:

- ✓ **навчальна** – майбутні вчителі засвоюють відповідні знання та вміння з методики навчання біології, географії та екології;
- ✓ **виховна** – систематична робота у школі стимулює інтерес майбутніх учителів до неї, відповідальність, бажання досягти належних результатів;
- ✓ **розвиваюча** – педагогічна практика сприяє розвитку спостережливості, педагогічного мислення студентів, вміння аналізувати факти, робити відповідні висновки тощо;
- ✓ **інтегруюча** – виконання системи практичних завдань передбачає актуалізацію набутих раніше теоретичних знань, елементарних умінь з біологічних наук, педагогіки, психології, активізує систему мотивів, ціннісних орієнтирів, їх інтеграцію та спрямованість на виконання визначених завдань.

Принципи організації виробничої педагогічної практики:

- ✓ відповідність змісту практики вимогам, поставленим державою та суспільством щодо вчителя та його професійної діяльності;
- ✓ відповідність змісту та завдань практики освітньо-професійним програмам підготовки фахівців спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини);
- ✓ зв'язок із теоретичними курсами, лекційними та практичними заняттями: у процесі виконання визначених завдань практики студенти реалізують знання, вміння та навички, набуті раніше в аудиторній та позааудиторній навчально-виховній роботі;
- ✓ зв'язок практики з життям, що передбачає створення умов, добір системи завдань, які максимально відображають діяльність учителя з організації навчання й виховання учнів різного віку;

- ✓ принцип систематичності та неперервності обумовлює систематичне, регулярне залучення студентів до виконання завдань з природничої освіти й виховання школярів;
- ✓ поступове та логічне ускладнення змісту й завдань практики, що дає змогу послідовно залучати студентів до виконання системи дій та операцій, необхідних для побудови цілісного та цілеспрямованого процесу біологічної освіти й виховання школярів, полегшує їхнє засвоєння, водночас, постійне ускладнення завдань та необхідність їх подолання забезпечує підтримку інтересу до професійно-педагогічної діяльності;
- ✓ навчально-виховний характер практики: роботу студентів плануємо таким чином, щоб вона не лише сприяла закріпленню та поглибленню набутих теоретичних знань, виробленню умінь послідовно та цілеспрямовано здійснювати природничу освіти й виховання учнів, застосовуючи засвоєні методи та прийоми, але, щоб і забезпечувала зростання інтересу майбутніх учителів до природничої освіти, виховання учнів та розвивала бажання їх здійснювати.

1.2. ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ ТА КЕРІВНИКІВ ПРАКТИКИ

Обов'язки студента-практиканта:

- ✓ розпочинає і завершує практику у визначений термін згідно із графіком практики та навчальним планом напряму підготовки (спеціальності);
- ✓ дотримується вимог Статуту навчального закладу та Правил внутрішнього розпорядку навчального закладу;
- ✓ виконує розпорядження адміністрації та керівників практики;
- ✓ дотримується правил техніки безпеки;
- ✓ у перші три дні подає керівнику практики розклад проведення пробних та залікових уроків (окрім студентів 2 курсу);
- ✓ якісно виконує усі види робіт, передбачених програмою педагогічної практики;
- ✓ завчасно приходить до школи, не запізнюється на уроки, які проводять вчитель, колеги-студенти або сам;
- ✓ робочий день практиканта у школі триває не менше 6 годин;
- ✓ у разі запізнення або пропуску занять повідомляє вчителя та керівника з фаху про причини відсутності, надає необхідні документи (довідку про хворобу тощо);
- ✓ розробляє та погоджує плани-конспекти уроків та виховних заходів в установленому порядку (уроків – в учителя та керівника з фаху за декілька днів до проведення уроку, виховний захід погоджується також із керівником з педагогіки);
- ✓ завчасно повідомляє керівника з фаху про терміни проведення залікових уроків та виховних заходів, у випадку зміни розкладу – обов'язково повідомляє про зміну;

- ✓ проводить пробні та залікові уроки, виховні заходи згідно програми практики, календарного графіку роботи практиканта, розкладу уроків у школі;
- ✓ систематично веде щоденник практики, занотовує результати спостережень, аналізує власну діяльність;
- ✓ практикант зобов'язаний бути тактовним, ввічливим, доброзичливим, старанним;
- ✓ зовнішній вигляд студента-практиканта має відповідати посаді, яку він обіймає під час практики;
- ✓ слідкує за тим, щоб усі документи були правильно оформлені та засвідчені підписами вчителя, класного керівника, керівника з фаху, директора школи та печатками школи;
- ✓ вчасно та у повному обсязі оформляє та подає на кафедру звітну документацію (не пізніше, аніж через 3 робочих дні після завершення практики);
- ✓ відвідує настановчу та звітну конференцію з педагогічної практики.

Обов'язки керівника практики з фаху:

- ✓ керівник бере участь у проведенні настановної конференції, доводить до відома студентів завдання, правила поведінки, знайомить з особливостями підготовки звітної документації тощо;
- ✓ забезпечує зустріч практикантів з директором чи завучем школи та вчителем; під час зустрічі студентів мають ознайомити зі специфікою освітньої роботи школи, з основними напрямками роботи;
- ✓ спільно з керівництвом школи розподіляє студентів по класах, знайомить із класними керівниками;
- ✓ знайомить студентів із передовим досвідом вчителів школи;
- ✓ допомагає практикантам в укладанні індивідуальних планів, графіків залікових уроків та виховних заходів;

- ✓ формує зведений графік проведення пробних та залікових уроків практикантів;
- ✓ контролює відвідування студентами практики, виконання індивідуальних планів та графіків проведення залікових заходів;
- ✓ надає допомогу студентам у підготовці до занять та виховних заходів;
- ✓ відвідує залікові заняття та виховні заходи;
- ✓ спільно із студентами-практикантами та вчителями проводить аналіз відвіданих занять та роботи студентів;
- ✓ контролює підготовку, оформлення та вчасне подання звітної документації;
- ✓ консультує студентів щодо підготовки до звіту;
- ✓ бере участь в оцінюванні результатів педагогічної практики;
- ✓ готує звіт про проведену студентами роботу і подає його факультетському керівнику практики;
- ✓ звітує про результати практики на засіданнях кафедри та на раді факультету;
- ✓ вносить пропозиції та побажання щодо покращення організації та підвищення ефективності педагогічної практики студентів.

Діяльність адміністрації та вчителів базових навчальних закладів під час педагогічної практики студентів

Директор школи або його заступник:

- ✓ забезпечує виконання умов, обумовлених угодою про співпрацю з Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка;
- ✓ спільно із груповими керівниками закріплює студентів за класами, у яких вони мають проходити педагогічну практику;

- ✓ знайомить студентів із навчальним закладом, напрямками його діяльності, традиціями, розпорядком роботи, матеріально-технічною базою, вимогами щодо дисципліни та порядку тощо;
- ✓ знайомить з учителями біології, природознавства, географії, біології та екології, із класними керівниками класів, за якими закріплені студенти на період педагогічної практики;
- ✓ вносить пропозиції та побажання щодо зміни вимог та покращення умов педагогічної практики.

Вчитель з фаху:

- ✓ знайомить студентів-практикантів із планами навчальної та виховної роботи;
- ✓ проводить уроки і позакласні заходи у присутності студентів, організовує їх обговорення;
- ✓ розподіляє між студентами теми пробних та залікових уроків;
- ✓ консультує студентів під час підготовки до проведення пробних та залікових уроків, перевіряє, коригує й затверджує плани-конспекти майбутніх уроків;
- ✓ надає необхідну допомогу студентам під час проведення уроків різних типів;
- ✓ залучає студентів до перевірки зошитів та оцінювання навчальних досягнень учнів;
- ✓ залучає студентів до проведення позакласних заходів, гурткових, факультативних занять;
- ✓ бере участь в обговоренні, аналізі та оцінюванні роботи студентів, проведених ними залікових уроків;
- ✓ дає характеристику та оцінку навчально-виховної, методичної, науково-дослідної діяльності студентів під час педагогічної практики у школі.

Класний керівник:

- ✓ знайомить практикантів із планом виховної роботи класного керівника;
- ✓ знайомить з учнями, характеризує їх успішність, поведінку;
- ✓ допомагає у плануванні та проведенні виховних заходів у класі, за яким закріплений студент;
- ✓ відвідує залікові виховні заходи, які проводять студенти;
- ✓ бере участь в обговоренні та оцінюванні заходів, проведених студентами;
- ✓ дає характеристику та оцінку виховної роботи студента-практиканта.

1.3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Навчальні та виробничі педагогічні практики студентів 2-4 курсів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) бакалаврського рівня вищої освіти організовуються деканатом факультету спільно з випусковою кафедрою біології та методики її викладання на основі наказу по університету. Наказом затверджуються керівники практики з фаху, з педагогіки та психології.

Базами для проходження педагогічної практики обирають заклади загальної середньої освіти, навчально-виховні комплекси, ліцеї, гімназії міста Кам'янця-Подільського та України із високим науково-методичним рівнем забезпечення освітнього процесу, сучасною матеріально-технічною базою та висококваліфікованими вчителями.

Перед початком педагогічної практики проводиться **настановча конференція**, під час якої до відома студентів доводяться мета й завдання практики, пояснюється її зміст, розглядається порядок проходження, правила поведінки, особливості обліку та оцінювання тощо. Обов'язковим елементом настановчої конференції є інструктаж з техніки безпеки під час проходження педагогічної практики у школі.

Після настановної конференції керівники груп супроводжують студентів до закладів загальної середньої освіти, де вони проходять практику згідно із розподілом, підготовленим методистом з практики. Окрім цього, методист забезпечує практикантів направленнями на практику, засвідченими у встановленому порядку.

У закладах загальної середньої освіти студентів 2-4 курсів бакалаврського рівня закріплюють за 6-9 класами (кожен курс – згідно програми). Під час практики студенти мають працювати як вчителі біо-

логії (основ здоров'я, географії), а також як помічники класних керівників класів, за якими вони закріплені.

У кожній групі (по школах) на період практики визначають **старосту**. В обов'язки старости входить: організація та координування роботи студентів-практикантів; контроль та облік відвідування, повідомлення студентів про консультації та розпорядження керівника практики тощо.

Практиканти виконують свою діяльність згідно із Статутом школи, дотримуються Правил внутрішнього розпорядку, виконують розпорядження вчителя, адміністрації школи та керівника практики.

Під час практики студенти зобов'язані вчасно приходити до школи. Їх робочий день у школі триває не менше 6 годин.

Впродовж педагогічної практики студенти виконують наступні види робіт:

- ✓ знайомляться із школою, її керівництвом, вчителем з основної та додаткової спеціальності, класним керівником тощо;
- ✓ знайомляться із кабінетом біології та географії, роблять опис стану та навчально-методичного забезпечення кабінету;
- ✓ вивчають документацію школи, вчителя, класного керівника;
- ✓ детально вивчають календарне планування з фахової дисципліни, план виховної роботи класного керівника та школи на період проходження практики, роблять відповідні витяги із планів;
- ✓ відвідують уроки біології, основ здоров'я, географії, екології та інші уроки з предметів природничого циклу; із дозволу вчителів відвідують уроки з інших предметів у класах, за якими закріплені;
- ✓ знайомляться з учнями класу, за яким закріплені, вивчають успішність учнів;
- ✓ розробляють та проводять пробні уроки біології (географії, основ здоров'я);

- ✓ розробляють та проводять залікові уроки біології (географії, основ здоров'я), плани-конспекти яких попередньо затверджують у вчителя та керівника з фаху та обов'язково завчасно повідомляють керівника практики про терміни проведення уроків;
- ✓ беруть участь у виховній та методичній роботі школи;
- ✓ розробляють та проводять виховні заходи, свята, конкурси;
- ✓ готують наочні посібники, дидактичні матеріали до уроків та виховних заходів;
- ✓ беруть участь у гуртковій роботі з біології, природознавства, географії, екології, основ здоров'я людини, якщо така ведеться у закладі освіти;
- ✓ виконують індивідуальне науково-дослідне завдання та належно оформляють результати;
- ✓ виконують завдання із психології;
- ✓ виконують завдання із педагогіки;
- ✓ аналізують відвідані та проведені уроки, виховні заходи;
- ✓ готують звітну документацію (щоденник, звіт, конспекти уроків, виховного заходу, аналіз відвіданих та проведених уроків, результати виконання завдань з психології та педагогіки тощо);
- ✓ готують комп'ютерну презентацію за результатами проведеної роботи (для якісної презентації студенти завчасно готують фотографії школи, класу, учнів, вчителів, уроків, які проводили).

Після завершення періоду, відведеного на проходження педагогічної практики, студентам надається декілька днів на завершення оформлення звітної документації, яку вони мають у належному стані подати на кафедру біології та методики її викладання або ж методисту з практики.

Захист педагогічної практики проводиться після аналізу звітної документації керівниками практики, але не пізніше, ніж через 10 днів після її завершення. Під час захисту студенти звітують про виконану роботу, обговорюють та аналізують результати, визначають недоліки, проблеми, які виникали під час роботи у школі, висловлюють пропозиції та побажання щодо покращання організації педагогічної практики у школі.

За результатами захисту практики, із врахуванням оцінок, які виставили студентам керівники практики за виконання завдань, оформлення звітної документації, трудову дисципліну, проводяться підсумки практики та виставляється підсумкова оцінка роботи студентів.

Навчальна педагогічна практика завершується *заліком* та оцінюється за 100-бальною шкалою (*зараховано*, якщо студент отримав більше 60 балів, або *незараховано*, якщо студент отримав загалом менше 60 балів за виконання завдань практики, або її не відвідував).

Виробнича педагогічна практика завершується *диференційованим заліком* та оцінюється за 100-бальною шкалою:

- ✓ 90-100 балів – *відмінно*;
- ✓ 75-89 балів – *добре*;
- ✓ 60-74 – *задовільно*;
- ✓ менше 60 балів – *незадовільно*.

Практика оцінюється позитивно тільки у тому випадку, якщо студент успішно виконав усі види робіт, передбачених програмою практики.

1.4. ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) із додатковою спеціальністю Середня освіта (Географія) за період проходження педагогічних практик у закладі загальної середньої освіти студенти мають оволодіти відповідними компетентностями, знаннями та сформувати практичні вміннями з організації освітнього процесу з біології у закладі загальної середньої освіти.

Компетентності, що мають бути сформовані у здобувачів вищої освіти під час педагогічної практики:

- ✓ здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- ✓ здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- ✓ здатність здійснювати безпечні біологічні дослідження в лабораторії та природних умовах, інтерпретувати результати досліджень;
- ✓ здатність до проектування власної діяльності у сфері навчання біології у закладі загальної середньої освіти;
- ✓ здатність здійснювати добір методів і засобів навчання біології для розвитку знань та здібностей учнів;
- ✓ здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології, у тому числі й інформаційні, для забезпечення високої якості освітнього процесу та ін.

Програмні результати навчання, що мають бути сформовані й реалізовані здобувачами вищої освіти у процесі навчальних та виробничих практик:

- ✓ знати, розуміти і використовувати сучасні теоретичні та практичні аспекти методики навчання біології, здоров'я людини, географії у закладі загальної середньої освіти;

- ✓ аргументовано добирати і практично застосовувати сучасні освітні технології, форми, методи, засоби навчання для формування предметних компетентностей учнів та здійснювати самоаналіз проведеної професійної діяльності;
- ✓ володіти вміннями використовувати інформаційні технології в освітньому просторі;
- ✓ демонструвати системні знання та практичні навички з фахових дисциплін;
- ✓ вільно володіти теоретичним матеріалом шкільних курсів біології, географії, основ здоров'я;
- ✓ володіти теоретико-методичними основами організації науково-дослідної роботи з методики навчання біології.

Студент повинен знати:

- ✓ структуру закладу загальної середньої освіти (НВК, ліцею, гімназії тощо);
- ✓ особливості шкільної документації та вимоги до її ведення;
- ✓ вимоги до кабінету біології, (географії, екології), його обладнання, навчально-методичне забезпечення, особливості догляду за ним;
- ✓ методи діагностики навчальних досягнень учнів;
- ✓ особливості організаційних форм, методів, методичних прийомів, засобів навчання біології, (природознавства, екології, географії),
- ✓ сутність, значення та методику застосування сучасних новітніх технологій навчання, зокрема, проектного, проблемного, інтерактивного навчання, нестандартних форм проведення уроків біології (біології та екології, географії) тощо;
- ✓ особливості та умови забезпечення особистісно-орієнтованого підходу у навчанні;

- ✓ методи контролю та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів;
- ✓ теоретичні аспекти щодо гігієни освітнього процесу;
- ✓ методичні аспекти роботи вчителя з фаху та класного керівника.

Студент повинен оволодіти:

➤ **конструктивними вміннями:**

- ✓ раціонально планувати власну діяльність під час педагогічної практики;
- ✓ планувати навчальну й виховну роботу у класі та з окремими учнями;
- ✓ відбирати й аналізувати навчальний матеріал для уроку чи інших форм освітнього процесу;
- ✓ обґрунтовано й творчо будувати структуру уроку, виховного заходу;

➤ **організаторськими вміннями:**

- ✓ організовувати різні форми й методи навчальної роботи у класі та у позакласній роботі;
- ✓ організовувати різні види фронтальної, групової та індивідуальної діяльності учнів;
- ✓ здійснювати контроль і допомогу у виконанні завдань та доручень учнями;
- ✓ розвивати навчально-пізнавальну активність, пізнавальні інтереси, творчі здібності учнів;
- ✓ здійснювати контроль і допомогу в розумовому розвитку учнів, враховуючи їх індивідуальні потреби, інтереси, здібності;
- ✓ організовувати гурткову роботу з біології (географії, екології);
- ✓ організовувати роботу з батьками та громадськістю;

➤ **комунікативними вміннями:**

- ✓ налагоджувати педагогічно обґрунтовані стосунки з учнями, вчителями та батьками;
- ✓ регулювати відносини учнів у класі та між класами;
- ✓ обирати ефективні форми спілкування з учнями;
- ✓ передбачати результат педагогічної дії та взаємостосунків з учнями;

➤ **дослідницькими вміннями:**

- ✓ вивчати успішність учнів та класу;
- ✓ вивчати індивідуальні розумові, пізнавальні особливості учнів;
- ✓ вивчати екологічну культуру учнів та класу в цілому;
- ✓ об'єктивно оцінювати свої знання, вміння та результати роботи;
- ✓ вивчати досвід навчально-виховної роботи вчителя;
- ✓ використовувати в роботі психолого-педагогічні дослідження та передовий педагогічний досвід;
- ✓ вдосконалювати власну педагогічну майстерність.

Розділ 2

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (БІОЛОГІЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ) ІЗ ДОДАТКОВОЮ СПЕЦІАЛЬНІСТЮ СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ)

2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНИХ ТА ВИРОБНИЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАКТИК

Навчальними планами підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) передбачено декілька педагогічних практик.

Навчальна психолого-педагогічна практика запланована на 2 курс та спрямована на спостереження основних понять, положень, категорій, засвоєних здобувачами освіти під час вивчення навчальних дисциплін Педагогіка та Психологія.

Навчальна педагогічна практика запланована для студентів 3 курсу у 6 семестрі. Її мета – знайомство із системою роботи вчителя біології, з особливостями організаційних форм та методів навчання, із матеріально-технічною базою навчання біології.

Навчальна педагогічна практика має ознайомлювальний характер. Вона організовується після вивчення психології та педагогіки. Завданнями практики передбачено: ознайомлення із шкільною документацією (календарним плануванням з біології, основ здоров'я, поурочними планами-конспектами, журналом, планом виховної роботи класного керівника то-

що), відвідування уроків вчителів біології, основ здоров'я, географії та ін., аналіз відвіданих уроків, відвідування та аналіз виховних заходів у класі, за яким закріплені практиканти, ознайомлення із матеріально-технічною базою навчання біології тощо. Студенти працюють у 6-9 класах, закріплюються за одним класом, на базі якого виконують усі завдання.

Завдяки безпосередньому сприйманню освітнього процесу з біології у закладі загальної середньої освіти майбутні вчителі усвідомлюють його сутність, а безпосередня участь в освітньому процесі унаочнює засвоєні положення теоретичного навчання, доводить їх правомірність, сприяє осмисленню, систематизації набутих знань.

Наступним етапом у системі практичної підготовки майбутнього вчителя біології є виробничі педагогічні практики («активні» практики). Плануємо їх після вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання біології» у 7-8 семестрах бакалаврату. Продовженням цих практик є виробнича педагогічна практика у 1-2 семестрах магістратури.

Мета виробничої педагогічної практики – формування, поглиблення та систематизація теоретичних знань, практичних умінь і навичок, здібностей, мотивів, цінностей, стилю поведінки та діяльності, набутих під час попередньої підготовки студентів в освітньому процесі закладу вищої освіти, та необхідних для успішного виконання завдань біологічної освіти у майбутній професійній діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти.

Впродовж навчальної або виробничої педагогічної практики у школі студенти 2-4 курсів виконують різноманітні види робіт та завдання, передбачені програмою педагогічної практики для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) (із додатковою спеціальністю Середня освіта (Географія)).

Кожна педагогічна практика розпочинається із настановчої конференції, під час якої студенти знайомляться із завданнями практики,

особливостями ведення звітної документації, їх інструктують щодо техніки безпеки, правил поведінки тощо.

У перші дні педагогічної практики студенти знайомляться зі школою, її керівництвом, вчителями біології (природознавства, географії, екології, основ здоров'я), класним керівником класу, за яким вони закріплюються на період практики, кабінетом біології (природознавства, екології, географії). Знайомляться зі шкільною документацією (календарним і тематичним планами роботи вчителя, планом роботи класного керівника, журналом тощо) та правилами її ведення. З допомогою класного керівника знайомляться з учнями класу, з яким мають працювати.

Спільно з вчителем, класним керівником та за участі керівників від Університету кожен студент складає власний календарний план (графік) роботи на весь період практики та оформляє його ц щоденнику практики.

Після ознайомлення зі школою студенти виконують професійні обов'язки вчителя біології (географії) і класного керівника згідно із розробленим індивідуальним планом.

У перші ж дні студенти виконують опис кабінетів біології, географії, екології.

Студенти відвідують уроки вчителя з основного та додаткового фаху, уроки з інших предметів у класах, за якими закріплені, відвідують виховні заходи, що проводяться у класі та школі, належним чином оформляють аналіз відвіданих занять. Обов'язково вивчають та аналізують успішність учнів тих класів, у яких мають проводити пробні та залікові уроки.

Виконання завдань педагогічної практики та підготовка студентів до занять має відбуватись у тісній співпраці з учителем та методистом, які обов'язково мають засвідчити своїми підписами на плані-конспекті готовність конспекту та самого студента до уроку. Без попередніх підписів вчителя та методиста конспект недійсний.

Практиканти мають оволодіти методикою підготовки, проведення та аналізу уроку, тому готуються до проведення власних пробних, залікових

уроків та виховних заходів, розробляють та погоджують з учителем, класним керівником і методистами плани-конспекти уроків та сценарії виховних заходів. Практиканти зобов'язані самостійно готувати і проводити уроки, творчо та професійно підходити до їх підготовки та проведення, опрацьовувати методичну, наукову та науково-популярну літературу, використовувати різноманітні методи, прийоми й засоби навчання.

Контроль та оцінювання пробних уроків здійснює вчитель з фаху, а залікових уроків – керівник з фаху та вчитель з фаху.

Виконуючи функції класного керівника, практиканти повинні у закріплених за ними класах самостійно підготувати і провести один виховний захід з фаху та один виховний захід із педагогіки. Підготувати захід допомагають класний керівник, заступник директора з виховної роботи, керівник з фаху та з педагогіки. Оцінюють виховний захід класний керівник та керівники з фаху та з педагогіки.

Окрім завдань з фаху, детально описаних у даному посібнику, практиканти виконують завдання із психології та педагогіки. Із завданнями з педагогіки та психології студентів знайомлять на настановчій конференції.

Під час практики студенти систематично ведуть щоденники, в яких у довільній формі записують зміст проведеної роботи, результати спостереження за навчально-виховним процесом в освітньому закладі, власною педагогічною діяльністю, особисті враження від педагогічної практики, побажання щодо її проведення, вдосконалення тощо.

За результатами проведеної під час практики роботи студент має оформити звіт. Основою для його оформлення є щоденник.

Після завершення педагогічної практики студент має вчасно оформити та здати на перевірку керівнику практики звітну документацію (щоденник, звіт, конспекти пробних та залікових уроків, сценарії виховних заходів, виконані завдання з педагогіки, психології). Уся документація має бути оформлена та засвідчена підписами і печатками згідно із вимогами, що наведені у 3 розділі.

2.2. НАВЧАЛЬНА ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

Навчальна педагогічна ознайомлювальна практика запланована для студентів 3 курсу денної та заочної форм навчання у 6 семестрі. Терміни практики визначаються робочим планом спеціальності та графіком навчального процесу. Тривалість практики – **один тиждень**. Студенти працюють у 6-9 класах (закріплюються за одним класом, на базі якого виконують усі завдання).

Навчальна ознайомлювальна педагогічна практика має ознайомлювальний характер. Вона проходить після вивчення психології та педагогіки. Практиканти знайомляться із шкільною документацією (календарним плануванням з біології, природознавства, поурочними планами-конспектами, журналом, планом виховної роботи класного керівника тощо), відвідують заняття вчителя біології, географії, аналізують відвідані уроки, відвідують та аналізують виховні заходи у класі, за яким закріплені тощо.

Для досягнення мети та визначених завдань педагогічної практики студенти зобов'язані виконати ряд **завдань**.

1. Систематично вести *щоденник*.
2. Ознайомитись зі школою, її керівництвом, напрямками роботи школи. У щоденнику зробити відповідні *описи школи, її структури, керівництва, загальну характеристику діяльності*.
3. Ознайомитись із кабінетами біології, географії і їх матеріально-технічним забезпеченням. Зробити *опис кабінету біології* (вказати місце розташування кабінету, його структуру, перерахувати обладнання та охарактеризувати його призначення, обґрунтувати повноту матеріально-технічної бази кабінету біології).

4. Ознайомитись із документацією вчителя біології, географії та основ здоров'я – календарним планом з біології, основ здоров'я, класним журналом, методичними розробками уроків. Зробити *витяги із календарних планів з біології, основ здоров'я, географії на місяць*. Зробити *аналіз особливостей ведення журналу*.
5. Відвідувати впродовж практики всі уроки біології, основ здоров'я, географії, які проводить вчитель. Зробити *3 конспекти уроків вчителя* (по одному з біології, основ здоров'я, географії) *та їх аналізу* за схемою, наведеною у додатках (для студентів 3 курсу).
6. Ознайомитись із учнями класу, за яким закріплені, проаналізувати їх успішність з біології, основ здоров'я, географії та інших предметів. Занотувати для себе список учнів класу та зробити *висновки щодо аналізу успішності учнів з біології, основ здоров'я, географії та інших предметів*. З'ясувати, чи є у класі невстигаючі учні, виявити причини неуспішності на основі проведення бесіди, анкетування учнів.
7. Ознайомитись із планом виховної роботи класного керівника. Зробити *витяги із плану виховної роботи на місяць*.
8. Відвідувати виховні заходи, які проводять вчителі біології, основ здоров'я, географії, природознавства або класний керівник. Зробити *короткий аналіз виховного заходу класного керівника*.
9. Виконати *індивідуальне завдання* та відповідно його оформити. Тематику ІНДЗ наведено у розділі 3. Робота має реферативний характер.
10. Проводити *профорієнтаційну роботу* з обов'язковим відображенням її змісту у щоденнику та звіті.
11. Здійснювати систематичний аналіз своєї практичної діяльності та досвіду навчально-виховної роботи вчителя й школи. Робити відповідні записи у щоденнику.

12. Вчасно підготувати *звітну документацію* (щоденник, звіт, характеристика та ін.).

13. Брати участь у захисті практики та у роботі підсумкової конференції на факультеті.

Детальніше завдання педагогічної практики для студентів 2 курсу, терміни виконання та форма звітності відображено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

*Зміст навчальної ознайомлювальної педагогічної практики
(3 курс, денна та заочна форми навчання)*

№ з/п	Основні види діяльності практиканта	Терміни виконання	Форма звітності
1	2	3	4
Організаційна робота			
1	Участь у настановній конференції. Інструктаж з техніки безпеки	до початку практики	запис у щоденнику, запис у журналі реєстрації інструктажу
2	Ознайомлення зі школою, її керівництвом, вчителями та класним керівником	1 день	запис у щоденнику, характеристика школи, її структури, напрямів роботи, П.І.П. керівництва, вчителів, класного керівника
3	Ознайомлення з класом, за яким закріплений студент	1-2 дні	запис у щоденнику, список учнів
4	Ознайомлення з кабінетом, його навчально-методичним забезпеченням	1-2 дні	опис кабінету

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
5	Участь у педагогічних нарадах з вчителем, класним керівником, методистом з фаху, керівником практики	в разі необхідності	запис у щоденнику
6	Систематичний аналіз та фіксація проведеної роботи у щоденнику	впродовж практики	оформлений щоденник педагогічної практики
7	Участь у захисті практики та у звітній конференції	після закінчення педагогічної практики	виступ на захисті та на конференції із презентацією результатів роботи
Навчальна робота			
8	Вивчення календарного плану роботи вчителів біології, основ здоров'я, географії	2-3 дні	витяг із календарного плану роботи вчителів біології, основ здоров'я, географії на місяць
9	Вивчення особливостей ведення класного журналу	2-3 дні	короткий аналіз проведеної роботи
10	Відвідування уроків біології, основ здоров'я, географії, природознавства, які проводить вчитель	впродовж практики	3 конспекти уроків біології, географії, основ здоров'я та їх аналізи (за схемою)
11	Аналіз успішності учнів	2-4 дні	узагальнений аналіз проведеної роботи
12	Виконання індивідуального завдання	впродовж практики	реферат

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
Виховна робота			
13	Вивчення плану виховної роботи класного керівника	1-2 дні	витяг із плану виховної роботи класного керівника
14	Відвідування виховних заходів, які проводять вчителі біології, основ здоров'я, географії та класний керівник	впродовж практики	записи у щоденнику, аналіз виховного заходу
15	Профорієнтаційна робота	впродовж практики	записи у щоденнику

На основі визначених завдань практики студенти укладають власний календарний графік проходження навчальної педагогічної практики (у щоденниках практики – ст. 3-4).

Для письмового оформлення завдань практики доцільно завести окремий зошит. У ньому занотовується список учнів класу, ПІП вчителів, описуються результати виконання та аналіз усіх завдань, наведених у таблиці 2.1. (витяги із планів, опис кабінету, аналіз успішності учнів. Аналіз уроків вчителя, проведення профорієнтаційної роботи тощо).

2.3. ВИРОБНИЧА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА В ОСНОВНІЙ (БАЗОВІЙ) СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Виробнича педагогічна практика в основній (базовій) середній школі студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) (із додатковою спеціальністю Середня освіта (Географія)) проходить у 7 та 8 семестрах на базі закладів загальної середньої освіти, навчально-виховних комплексів, гімназій, ліцеїв. Тривалість практики для студентів 2018-2020 років вступу – по **чотири тижні** у 7 та 8 семестрах. Тривалість практики для студентів 2021 року вступу – по **п'ять тижнів** у 7 та 8 семестрах.

У школах студенти закріплюються: у 7 семестрі – за 5-7 класами, у 8 семестрі – за 8-9 класами.

Під час практики студенти мають працювати як вчителі біології та географії, а також як помічники класних керівників класів, за якими вони закріплені.

Для досягнення мети та визначених завдань виробничої педагогічної практики студенти зобов'язані виконувати різноманітні завдання, передбачені програмою виробничої активної педагогічної практики у тому класі, за яким вони закріплені.

1. Систематично вести *щоденник практики*.
2. Ознайомитись зі школою, її керівництвом, напрямками роботи школи. У щоденнику зробити відповідні *описи школи, її структури, керівництва, загальну характеристику діяльності*.
3. Ознайомитись із кабінетом біології та географії, його матеріально-технічним забезпеченням. Зробити *опис кабінетів біології (у 7 семестрі) та географії (у 8 семестрі)*.
4. Ознайомитись із документацією вчителя біології та географії – календарним планом вчителя біології (природознавства), журналом,

конспектами уроків. Зробити *витяги із календарного плану з біології, основ здоров'я та географії* на термін проходження практики.

5. Ознайомитись із учнями класу, за яким закріплені, занотувати для себе список учнів класу. Проаналізувати їх успішність з біології, основ здоров'я, географії та інших предметів. З'ясувати, чи є у класі невстигаючі учні, виявити причини неуспішності на основі проведення бесід чи анкетування учнів. Письмово оформити *результати вивчення успішності учнів*.
6. Відвідувати впродовж практики всі уроки біології, основ здоров'я, географії, природознавства, які проводять вчителі. Зробити *аналіз 3 уроків вчителя* (по одному із біології, основ здоров'я та географії) за схемою, наведеною у додатках (для студентів 4 курсу).
7. Підготувати та провести уроки: **2 пробних уроки** (з біології та з географії) **та залікові уроки** (6 уроків – у 7 семестрі, та 7 уроків у 8 семестрі) у класах, за якими закріплені. Відповідно до вимог оформити конспект кожного уроку та його самоаналіз.

Структура конспекту уроку, особливості його оформлення, орієнтовні зразки та схеми самоаналізу уроків наведено у додатках.

У 8 семестрі студенти **обов'язково мають планувати та застосовувати новітні технології навчання, зокрема, інтерактивні технології, проектне навчання, ігрові технології тощо**.

1. Ознайомитись із планом виховної роботи класного керівника класу, за яким закріплений студент. Зробити *витяги із плану виховної роботи на місяць*.
2. Відвідувати та *проаналізувати виховні заходи*, які проводить вчитель біології, географії та класний керівник. Зробити короткий *аналіз виховного заходу проведеного вчителем*.
3. Розробити сценарій та *провести виховний захід* на природничу тематику у класі, за яким закріплений практикант.

4. Виконати *індивідуальне науково-дослідне завдання* та письмово оформити його. Зауважимо, що у 7 семестрі студенти виконують ІНДЗ на основі тематики обраної теми курсової роботи з методики навчання біології або методики навчання географії, а у 8 семестрі – із запропонованої тематики ІНДЗ з біології, що наведена далі. Робота має характеризувати стан досліджуваної проблеми у навчальному закладі, класі, у якому працює студент. Оскільки на 4 курсі передбачено виконання курсових робіт з методики навчання біології та географії, то у роботі варто продемонструвати практичне вирішення проблеми, навести приклади із власного досвіду роботи під час практики. Результати ІНДЗ мають бути використані у курсовій роботі з методики навчання біології та методики навчання географії.
5. Виконати та належно оформити *завдання з педагогіки*.
6. Виконати та належно оформити *завдання з психології*.
7. Проводити *профорієнтаційну роботу* з обов'язковим відображенням її змісту у щоденнику та звіті.
8. Брати участь у гуртковій роботі з біології.
9. Брати участь у роботі з окремими учнями, що займаються поглибленим вивченням біології, науково-дослідною роботою, беруть участь в олімпіадах та в Малій академії наук (при наявності таких у класі).
10. Виготовляти та активно використовувати у навчальній роботі *дидактичний матеріал, наочні посібники*, допомагати вчителю в обладнанні кабінету. *Обов'язково використовувати комп'ютерні програми, презентації*.
11. Здійснювати систематичний аналіз своєї практичної діяльності та досвіду навчально-виховної роботи вчителя й школи. Робити відповідні записи у щоденнику.
12. Вчасно підготувати *звітну документацію* (щоденник, звіт, характеристика та ін.).

13. Брати участь у захисті практики.

Детальніше завдання педагогічної практики, терміни виконання та форма звітності відображено у таблиці 2.2 та 2.3.

Таблиця 2.2

*Зміст виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі (4 курс, 7 семестр, денна та заочна форми навчання)
(Студенти працюють у 5-7 класах ЗЗСО)
(у дужках наводиться кількість пробних та залікових уроків для студентів, у яких практика триває 5 тижнів)*

№ з/п	Основні види діяльності практиканта	Терміни виконання	Форма звітності
1	2	3	4
Організаційна робота			
1	Участь у настановчій конференції. Інструктаж з техніки безпеки	до початку практики або у перший її день	запис у щоденнику, запис у журналі реєстрації інструктажу
2	Ознайомлення зі школою, керівництвом, вчителем та класним керівником	1-2 дні	запис у щоденнику характеристика школи, напрямів її роботи, прізвища керівництва школи, вчителів, класного керівника
3	Вивчення календарного плану роботи вчителя біології, основ здоров'я, географії, плану роботи класного керівника	2-3 дні	витяги із календарних планів роботи вчителів біології, основ здоров'я, географії та плану роботи класного керівника на період практики

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
4	Планування індивідуальної роботи на основі програми практики, планів роботи вчителів з фаху та класного керівника	1-2 дні	календарний графік практики (у щоденнику)
5	Ознайомлення з учнями класу, за яким закріплений	1-2 дні	запис у щоденнику, заготовлений список учнів
6	Вибір тем пробних та залікових уроків, виховних заходів; встановлення термінів їх проведення	1-3 дні	записи у щоденнику та графіку практики
7	Ознайомлення із кабінетами біології, географії, їх навчально-методичним забезпеченням	2-3 дні	описи кабінету біології
8	Участь у педагогічних нарадах під керівництвом методиста з фаху, керівників практики, вчителя, класного керівника	в разі необхідності	запис у щоденнику
9	Систематичний аналіз та фіксація проведеної роботи у щоденнику	впродовж практики	оформлений щоденник педагогічної практики
10	Участь у захисті практики	після закінчення педагогічної практики та перевірки звітної документації	виступ на захисті та на конференції із презентацією результатів роботи та пропозиціями

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
Навчальна робота			
11	Відвідування уроків біології, основ здоров'я, природознавства, географії, які проводить вчитель	впродовж практики	записи у щоденнику; аналіз 3 уроків вчителя (біологія, основи здоров'я, географія) (за схемою)
12	Аналіз успішності учнів	1 тиждень	аналіз проведеної роботи
13	Підготовка та проведення пробних уроків (студенти проводять не менше 2 пробних уроків)	1-2 тиждень	конспекти пробних уроків (з біології, основ здоров'я, географії), підписані вчителями; самоаналіз уроків у щоденнику
14	Підготовка та проведення залікових уроків (студенти проводять не менше 3 (4) уроків біології, 2 (3) уроків географії, 1 (2) уроків основ здоров'я)	2-4 тиждень (2-5 тиждень)	конспекти залікових уроків (з біології, основ здоров'я, географії), підписані вчителем та керівником з фаху; самоаналіз уроків у щоденнику
15	Взаємовідвідування уроків колег	впродовж практики	записи у щоденнику
16	Виконання індивідуального завдання	впродовж практики	реферат
17	Виконання завдань з психології	впродовж практики	звіт про виконану роботу

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
18	Виконання завдань з педагогіки	впродовж практики	записи у щоденнику
19	Участь у проведенні позаурочної та позакласної роботи	впродовж практики	записи у щоденнику
20	Виготовлення та використання наочних посібників, дидактичних матеріалів	впродовж практики	наочні посібники, дидактичні матеріали
Виховна робота			
21	Відвідування виховних заходів, які проводять вчителі з фаху та класний керівник	впродовж практики	записи у щоденнику
22	Розробка сценарію та проведення виховного заходу на природничу тематику (з фаху)	2-4 тиждень (2-5 тиждень)	сценарій виховного заходу, підписаний класним керівником, керівником з фаху
23	Розробка конспекту та проведення виховного заходу та інших завдань з педагогіки	2-4 тиждень (2-5 тиждень)	сценарій виховного заходу, підписаний класним керівником, керівником з педагогіки
24	Профорієнтаційна робота	впродовж практики	записи у щоденнику

Таблиця 2.3

Зміст виробничої педагогічної практики в основній (базовій) середній школі (4 курс, 8 семестр, денна та заочна форми навчання)

(Студенти працюють у 8-9 класах ЗЗСО)

(у дужках наводиться кількість пробних та залікових уроків для студентів, у яких практика триває 5 тижнів)

№ з/п	Основні види діяльності практиканта	Терміни виконання	Форма звітності
1	2	3	4
Організаційна робота			
1	Участь у настановчій конференції. Інструктаж з техніки безпеки	до початку практики або у перший її день	запис у щоденнику, запис у журналі реєстрації інструктажу
2	Ознайомлення зі школою, керівництвом, вчителем та класним керівником класу, за яким закріплений студент	1-2 дні	запис у щоденнику характеристика школи, напрямів її роботи, прізвища керівництва школи, вчителів, класного керівника
3	Вивчення календарного плану роботи вчителів біології, основ здоров'я, географії, плану роботи класного керівника	2-3 дні	витяги із календарних планів роботи вчителів біології, основ здоров'я, географії та плану роботи класного керівника на період практики
4	Планування індивідуальної роботи на основі програми практики, планів роботи вчителів з фаху та класного керівника	1-2 дні	календарний графік практики (у щоденнику)

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4
5	Знайомство з учнями класу, за яким закріплений	1-2 дні	запис у щоденнику, занотований список учнів
6	Вибір тем пробних та залікових уроків, виховних заходів; встановлення термінів їх проведення, погодження з учителями та класним керівником структури уроків та виховних заходів	1-3 дні	записи у щоденнику та графіку практики
7	Ознайомлення із кабінетами біології, географії, їх навчально-методичним забезпеченням	2-3 дні	опис кабінету біології та кабінету географії
8	Участь у педагогічних нарадах під керівництвом методиста з фаху, керівників практики, вчителя, класного керівника	в разі необхідності	запис у щоденнику
9	Систематичний аналіз та фіксація проведеної роботи у щоденнику	впродовж практики	оформлений щоденник педагогічної практики
10	Участь у захисті практики	після закінчення педагогічної практики та перевірки звітної документації	виступ на захисті та на конференції із презентацією результатів роботи та пропозиціями практикантів

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4
Навчальна робота			
11	Відвідування уроків біології, основ здоров'я, природознавства, географії, які проводить вчитель	впродовж практики	записи у щоденнику; аналіз 3 уроків вчителя (біологія, основи здоров'я, географія) (за схемою)
12	Аналіз успішності учнів	1 тиждень	аналіз проведеної роботи, записи у щоденнику
13	Підготовка та проведення пробних уроків (студенти проводять не менше 2 пробних уроків)	1-2 тиждень	конспекти пробних уроків (з біології, основ здоров'я, географії), підписані вчителями; самоаналіз уроків у щоденнику
14	Підготовка та проведення залікових уроків (студенти проводять не менше 4 (5) уроків біології, 2 (3) уроків географії, 1 (2) уроків основ здоров'я). Обов'язковим є <u>застосування інтерактивних методів навчання, проєктної роботи школярів, нестандартних форм навчання.</u>	2-4 тиждень (2-5 тиждень)	конспекти залікових уроків (з біології, основ здоров'я, географії), підписані вчителем та керівником з фаху; самоаналіз уроків у щоденнику
15	Відвідування уроків колег, їх обговорення, аналіз	впродовж практики	записи у щоденнику

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4
16	Виконання індивідуального завдання	впродовж практики	реферат
17	Виконання завдань з психології	впродовж практики	звіт про виконану роботу
18	Виконання завдань з педагогіки	впродовж практики	записи у щоденнику
19	Участь у проведенні позаурочної та позакласної роботи	впродовж практики	записи у щоденнику
20	Виготовлення та використання наочних посібників, дидактичних матеріалів	впродовж практики	наочні посібники, дидактичні матеріали
Виховна робота			
21	Відвідування виховних заходів, які проводять вчителі з фаху та класний керівник	впродовж практики	записи у щоденнику
22	Розробка сценарію та проведення виховного заходу на природничу тематику (з фаху)	2-4 тиждень	сценарій виховного заходу, підписаний класним керівником, керівником з фаху
23	Розробка конспекту та проведення виховного заходу педагогіки	2-4 тиждень	сценарій виховного заходу, підписаний класним керівником, керівником з педагогіки
24	Профорієнтаційна робота	впродовж практики	записи у щоденнику

На основі визначеного змісту студенти укладають календарний графік проходження педагогічної практики (ст. 3-4 щоденника практики).

Результати виконаної роботи детально відображаються у щоденнику (ст. 5-8 щоденника) та у звіті.

Розділ 3

ВИМОГИ ДО УРОКУ БІОЛОГІЇ

3.1. УРОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

Основні ознаки уроку як форми організації навчальної діяльності:

1. Постійний склад учнів.
2. Регламентованість часом та включення до розкладу.
3. Систематичне засвоєння учнями знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності та соціальних відносин забезпечується через взаємодію вчителя та учнів.
4. Використання різноманітних форм організації освітнього процесу (фронтальних, парних, групових, індивідуальних) і методів навчання (традиційних, активних, інтерактивних).
5. Наявність систематичного контролю навчальних досягнень учнів.

Вимоги до уроку.

Під час конструювання, організації та проведення уроку необхідно дотримуватись певних вимог. У педагогічній науці можна знайти різні підходи до визначення їхнього складу. У систематизованому вигляді вимоги до уроку сформульовані у працях В. Оніщука, який виділяє такі їхні групи:

1. Виховні вимоги, які передбачають реалізацію виховних функцій навчання (єдність морального, етичного, трудового виховання, формування світогляду політичної культури школяра, формування ініціативи, відповідальності, сумлінності, працелюбства тощо).

2. Дидактичні вимоги, які полягають у реалізації принципів навчання, чіткому визначенні мети, завдань навчання, організації роботи та забезпеченні зворотного зв'язку.
3. Психологічні вимоги. Учитель повинен урахувати психологічні особливості учнів, їхні реальні навчальні можливості, стимулювати позитивне ставлення учнів до навчально-пізнавальної діяльності, формувати позитивну мотивацію.
4. Валеологічні вимоги, які спрямовані на забезпечення на уроці умов, що не шкодять здоров'ю учнів. Вони пов'язані не тільки з дотриманням режиму провітрювання, норм освітлення, розміру та розміщенню парт, а й створенням позитивного мікроклімату в класі, здійсненням профілактики гіподинамії, розумової перевтоми учнів тощо.
5. Дотримання правил безпеки роботи та охорони праці учнями і вчителем є необхідним елементом процесу навчання. Їхній перелік передбачений вимогами до оформлення та обладнання навчальних кабінетів. Виконання вимог щодо поведінки учнів та вчителя у навчальних кабінетах регламентується відповідними інструкціями з безпеки праці, про ознайомлення з якими вони засвідчують у відповідних журналах та на відповідних сторінках класних журналів.
6. Організаційні вимоги полягають у використанні різних форм залучення учнів до виконання запланованих видів навчальної діяльності, стимулюванні та оцінюванні їхньої роботи, прогнозуванні результатів.

3.2. ТИПИ Й СТРУКТУРА УРОКУ

У педагогічній науці існує декілька підходів до класифікації уроків.

За дидактичною метою (В. О. Онищук):

- ✓ урок засвоєння нових знань;
- ✓ урок формування вмінь і навичок;
- ✓ урок комплексного застосування знань, умінь і навичок;
- ✓ урок узагальнення та систематизації;
- ✓ урок перевірки, оцінки та корекції знань, вмінь та навичок;
- ✓ комбінований урок.

За основними дидактичними цілями:

- ✓ урок формування вмінь і навичок;
- ✓ урок узагальнення та систематизації знань;
- ✓ урок повторення, закріплення знань, умінь і навичок;
- ✓ контроль-перевірний;
- ✓ комбінований урок.

За способами проведення уроків: уроки-лекції, уроки-бесіди, кіно уроки, уроки лабораторних робіт, уроки практичних робіт, уроки самостійної роботи тощо.

Прагнення вчителів досягти найкращих результатів у розв'язанні освітніх завдань спонукає їх до створення **нестандартних уроків**, структура яких не може бути підведена під алгоритм класичного уроку, а тому їх важко класифікувати. Вони складають окрему групу. До таких уроків можна віднести такі: інтегровані уроки; уроки-конференції; уроки-реквієми; уроки-диспути; уроки-дослідження; уроки-полеміки; уроки-конкурси учнівських проектів; уроки-подорожі; рольові та ділові ігри тощо.

Структура уроку – сукупність елементів, етапів уроку, які забезпечують його цілісність, логічну послідовність в успішному виконанні навчально-виховних цілей, функцій, залежно від поставленої мети, завдань та навчального змісту.

В. Онищук запропонував поняття «мікро- і макроструктури уроку».

Макроструктура – це послідовні, логічно завершені етапи уроку, що характеризуються конкретними завданнями, змістом освіти, доцільними методами, формами навчально-пізнавальної діяльності учнів та відповідними результатами.

Мікроструктура – це логічно завершений процесуальний відрізок певного макроструктурного етапу уроку. Елементами мікроструктури є методи, прийоми та засоби, спрямовані на раціональне виконання мети й завдань уроку на різних його етапах.

Під час підготовки до уроку та визначення його структури вчитель має враховувати тему, навчальний зміст уроку, найдоцільніші методи, методичні прийоми і засоби, умови, в яких буде проходити урок, та рівень підготовленості учнів.

Основні структурні елементи уроку: організація класу, перевірка домашнього завдання, вивчення нового матеріалу, закріплення нового матеріалу, повідомлення домашнього завдання, підсумки уроку.

1. Організація класу. Передбачає привітання вчителя та учнів, перевірку відвідування, зовнішнього стану приміщення, робочих місць, зовнішнього вигляду учнів, організацію уваги.

2. Перевірка домашнього завдання. Передбачає усну або письмову перевірку засвоєння знань та вмінь учнів з питань та завдань, що виносились на домашнє вивчення. Основне завдання вчителя – за короткий час опитати максимальну кількість учнів. Тому доцільно використовувати різні типи перевірки, враховуючи індивідуальні можливості учнів. Наприклад:

- ✓ виконання завдань біля дошки;
- ✓ виконання завдань за індивідуальними картками у зошитах;
- ✓ тестування, екологічний диктант (вчитель ставить запитання, учні записують лише чіткі та конкретні відповіді) для учнів однакового рівня підготовки;
- ✓ усна фронтальна або індивідуальна бесіда тощо.

3. Вивчення нового матеріалу. Має розпочинатись із повідомлення теми, мети уроку, мотивації та актуалізації опорних знань учнів.

Безпосередньо вивчення нового матеріалу може здійснюватись у різній формі. Із використанням різних методів навчання. Наприклад:

- ✓ усне пояснення (розповідь, лекція, бесіда) вчителя із використанням відповідних засобів навчання та методичних прийомів,
- ✓ самостійна робота учнів із підручником, навчальними посібниками,
- ✓ виконання вправ, практичних завдань тощо з метою засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Під час пояснення нового матеріалу вчитель має забезпечити однакові умови для сприймання усім учням. Він не повинен сидіти, ходити по класу. Виклад матеріалу вчителем має бути чіткий, послідовний, доступний, розмірений тощо. Пояснення мають базуватись на попередньому досвіді учнів. Важливо пам'ятати про значення наочних посібників і максимально ефективно застосовувати їх.

Особливу увагу необхідно приділяти формуванню відповідних знань та вмінь учнів. Вчитель має забезпечити актуалізацію опорних знань та вмінь, аналіз етапів виконання діяльності, засвоєння та відпрацювання основних дій, закріплення набутих вмінь. Важливим засобом формування вмінь і навичок на цьому етапі є вправи, спрямовані на цілеспрямоване відпрацювання основних елементів нової діяльності.

4. Закріплення нового матеріалу. На цьому етапі вчитель спрямовує діяльність учнів на осмислення нових знань, відпрацювання засвоєних вмінь та навичок учнів. Важливими завданням для вчителя є: встановлення зв'язку між новими знаннями і засвоєними раніше, перевірка правильності засвоєння нових понять, вироблення вміння застосовувати знання на практиці. Найбільш ефективними методами цього етапу є виконання вправ та організація самостійної практичної роботи учнів.

5. Повідомлення домашнього завдання. Вчитель заздалегідь визначає зміст домашньої роботи учнів та вчасно ознайомлює їх із завданнями під час уроку. Домашні завдання мають бути посильними для учнів, відповідати змісту уроку, засвоєним знанням, набутим умінням і спрямовуватись на їх усвідомлення, закріплення, практичне застосування.

6. Підсумки уроку. Проводяться, зазвичай, вчителем або під його керівництвом. Тільки після підведення підсумків вчитель повідомляє про закінчення уроку.

Кожному типу уроку відповідає найбільш оптимальна для нього структура.

Структура різних типів уроку (за Ю. А. Конаржевським).

Комбінований урок:

1. Організаційний етап.
2. Етап перевірки домашнього завдання.
3. Етап всебічної перевірки знань.
4. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
5. Етап засвоєння нових знань.
6. Етап закріплення нових знань.
7. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

Урок засвоєння нового матеріалу:

1. Організаційний етап.
2. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
3. Етап всебічної перевірки знань.
4. Етап закріплення нових знань.
5. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

Урок закріплення вивченого матеріалу:

1. Організаційний етап.
2. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
3. Етап всебічної перевірки знань.
4. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

Урок повторення:

1. Організаційний етап.
2. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
3. Повторення.
4. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

Урок систематизації та узагальнення вивченого матеріалу:

1. Організаційний етап.
2. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
3. Етап узагальнення і системного вивчення.
4. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

Урок перевірки та оцінки знань:

1. Організаційний етап.
2. Етап підготовки учнів до активного свідомого засвоєння знань.
3. Етап всебічної перевірки знань.
4. Інформування учнів про домашнє завдання, інструктаж щодо його використання.

3.3. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СУЧАСНОГО УРОКУ

1. Точне й творче виконання програмно-методичних вимог до уроку; грамотне визначення типу уроку, його місця в розділі, курсі, системі внутрішньокурскових зв'язків, бачення особливостей кожного уроку.
2. Урахування реальних навчальних можливостей учнів різного віку, класів, рівня їхньої вихованості, рівня сформованості класного колективу, врахування інтересів, схильностей, потреб і запитів учнів; цілеспрямованість у ліквідації пробілів у знаннях.
3. Продумування й рішення в єдності завдань освіти (формування знань, спеціальних і загальнонавчальних умінь і навичок, пізнавальних здібностей, готовності до самоосвіти); виховання (формування світогляду, активної життєвої позиції, досвіду правильної поведінки й спілкування, перетворення цих цінних властивостей на стійкі моральні якості особистості, формування готовності до самовиховання й психічного розвитку); розвиток інтелекту, уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, мови, емоційно-вольової сфери школярів; виділення найважливіших, домінуючих завдань уроку, їхня конкретизація з урахуванням особливостей і можливостей колективу.
4. Вибір раціональної структури й темпу проведення уроку, що забезпечують успішне рішення поставлених завдань і ощадливе використання часу уроку.
5. Концентрація уваги учнів на засвоєнні найважливіших наукових понять, теоретичних положень, закономірностей, світоглядних, провідних виховних ідей навчального матеріалу, виділення головного, істотного в змісті навчання; забезпечення тісного й органічного зв'язку змісту уроку з життям, потребами суспільства, особистим життєвим досвідом і інтересами школярів; широке використання мі-

жпредметних зв'язків з метою формування цілісної наукової картини світу й в інтересах економії часу.

6. Забезпечення практичної, політехнічної й профорієнтаційної спрямованості навчального процесу, створення реальних можливостей застосування учнями отриманих знань, умінь і навичок, не допускаючи формального засвоєння теоретичних відомостей.
7. Розширення арсеналу вибору методів переважно за рахунок методів активного, інтенсивного навчання, використання на уроці оптимального сполучення словесних, наочних і практичних, репродуктивних і проблемно-пошукових методів навчання, методів роботи під безпосереднім керівництвом учителя й самостійної роботи школярів, методів стимулювання пізнавальних інтересів учнів, свідомого ставлення до навчання, почуття боргу, відповідальності й дисципліни, інших мотивів навчання; розширення арсеналу застосовуваних методів, надання переваги тим із них, які в даних обставинах здатні найбільш повно й глибоко донести до школярів зміст навчальної інформації, найбільшою мірою активізувати пізнавальну діяльність учнів.
8. Сполучення загальнокласних форм роботи на уроці із груповими й індивідуальними, прагнення до організації навчальної праці як колективної діяльності.
9. Здійснення на основі діагностики реальних навчальних можливостей, диференційованого підходу до учнів з акцентом на застосування диференційованої допомоги школярам з різнорівневою підготовкою.
10. Формування у всіх учнів усвідомленого й активного ставлення до своєї навчальної діяльності, навичок раціональної організації навчальної праці на уроці; використання виховних і розвиваючих можливостей добре організованого навчання на уроці, контролю й оцінки знань, умінь і навичок учнів, їхньої старанності.

11. Спілкування з учнями на основі сполучення високої вимогливості з повагою до особистості школяра, опора в роботі на класний колектив, прагнення домагатися діючого виховного впливу особистості самого вчителя.
12. Розвиток кабінетної системи навчання відповідно до вимог науково-технічного прогресу, доцільне, раціональне комплексне використання різних засобів навчання (підручників, наочного приладдя, ТЗН, засобів інформації тощо).
13. Дотримання сприятливих для роботи на уроці гігієнічних і естетичних умов.
14. Визначення змісту й обсягу домашніх завдань з урахуванням наявного часу, не допускаючи перевантаження учнів; при необхідності коментування змісту й раціональної методики виконання завдань; прагнення до того, щоб навчання здійснювалося переважно на уроці, а обсяг домашньої роботи там, де це можливо, скорочувався.
15. Чітке продумання задуму плану уроку й одночасна готовність гнучко перебудувувати його хід при зміні навчальних ситуацій, переходити до реалізації запасних методичних варіантів.
16. Виявлення в ході самоаналізу отриманих на уроці (і в системі уроків) результатів освіти, виховання, розвитку школярів, порівняння їх із поставленими педагогічними завданнями, знаходження найважливіших причин недоліків і успіхів, урахування результатів самоаналізу при плануванні наступних уроків.

3.4. НАЙБІЛЬШ ХАРАКТЕРНІ НЕДОЛІКИ УРОКУ

- ✓ Нехтування вчителем підготовкою плану проведення уроку.
- ✓ Не приділяється належна увага мотивації й інтересу учнів до уроку.
- ✓ Тема уроку не записується на дошці.
- ✓ Мета уроку не узгоджується в процесі обговорення з учнями, а задається самим учителем.
- ✓ Не проводиться оперативна перевірка якості виконання учнями письмових завдань, підготовки до уроків.
- ✓ Час активної роботи учнів на уроці набагато менший за час активного пояснення вчителя.
- ✓ Мовчання більшості учнів на уроці.
- ✓ Відсутня диференціація навчання на різних етапах уроку.
- ✓ Учні на уроці пасивні.
- ✓ Робота з обмеженим колом школярів.
- ✓ Відповіді учнів на запитання вчителя в основному мають репродуктивний, відтворюючий характер. Характер навчальних завдань репродуктивний за алгоритмом.
- ✓ Учитель виступає репродуктором навчання.
- ✓ Мало уваги приділяється виділенню основного, найбільш суттєвого із змісту вивченого матеріалу та його багаторазовому повторенню.
- ✓ Не приділяється достатньої уваги підготовці учнів до тематичного оцінювання.
- ✓ Панує напруженість, страх.
- ✓ Нераціонально використовується час уроку.
- ✓ Домашнє завдання не записано на дошці, задане після дзвінка, недиференційоване, значно перевищує обсяг роботи, виконаної на уроці.

- ✓ Невчасно завершується урок.
- ✓ Невміння якісно побудувати урок.
- ✓ Зосередження уваги лише на учневі, який відповідає.
- ✓ Неувага до відповіді учня, втручання у відповідь.
- ✓ Гостра реакція на будь-які відхилення у поведінці учнів на уроці.
- ✓ «Загравання» з учнями, намагання сподобатись, невідміння знайти правильний тон.
- ✓ Невміння спрямувати навчання та виховання на колектив учнів.
- ✓ Погрози, грубі зауваження як основні засоби впливу на учнів.
- ✓ Невиразність мови.
- ✓ Невміння поставити акцент на найголовніше.
- ✓ Монотонність голосу.
- ✓ Нерухомість фігури.
- ✓ Неврахування інтересів, захоплень учнів або повна їхня відсутність.
- ✓ Механічне запозичення педагогічного досвіду.
- ✓ Намагання скопіювати побачене.
- ✓ наскільки вдало сполучалися зміст і методи навчання;
- ✓ чи застосовувалися на уроці технічні засоби;
- ✓ що робив учитель для обліку вікових і індивідуальних особливостей, можливостей і здатностей школярів.

Розділ 4

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ З ПРАКТИКИ

Після завершення навчальної ознайомлювальної або виробничої педагогічної практики студент має оформити та вчасно подати на кафедру біології та методики її викладання звітну документацію для її перевірки та оцінки керівниками практики.

Уся звітна документація подається в окремій паперовій папці. Зразок оформлення титульної сторінки папки наведено у додатках.

Для зручності перевірки документації керівниками практики необхідно розмежувати завдання з біології та основ здоров'я; з географії; з психології; з педагогіки; щоденник та звіт. Їх можна помістити в окремі папки із файлами). Особливу увагу варто приділити оформленню щоденника практики та звіту.

4.1. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЩОДЕННИКА ПРАКТИКИ ТА ЗВІТУ

Щоденник практики

Щоденник відображає план, перелік та зміст всієї роботи, яку студент виконує самостійно під час педагогічної практики. Тому записи у щоденнику кожного студента є унікальними. Якщо записи у щоденниках декількох студентів аналогічні, продубльовані – такі щоденники та, відповідно, практика оцінюватись позитивно не будуть.

Структурними елементами щоденника практики є: загальна інформація про терміни та базу проходження практики, календарний план

роботи студента, робочі записи під час практики, відгуки та оцінка роботи студента на практиці (від школи) та відгуки тих, хто перевіряв практику (від університету). Щоденник має бути завірений підписами вчителя з фаху, класного керівника, директора та печатками навчального закладу.

Щоденник розпочинається **інформацією про базу і терміни проходження практики**. Ця сторінка має бути завірена двома підписами директора школи та двома печатками. Перший запис робиться на початку практики, а другий – в останні дні практики.

Календарний графік проходження практики. Укладається після ознайомлення зі школою, вчителями, розкладом, календарним плануванням вчителя з фаху та планом виховної роботи класного керівника, на основі переліку завдань, які має виконати студент під час педагогічної практики. Індивідуальний план має включати всі види рекомендованих робіт, визначених програмою педагогічної практики та переліком завдань для студентів (розділ 2 даного посібника).

Календарний графік роботи погоджується із керівниками практики від університету, вчителем з фаху, класним керівником та засвідчується їхніми підписами. Після виконання запланованих видів роботи студент має зробити відмітки про їх виконання безпосередньо у календарному графіку практики, вказавши, по можливості, дати виконання.

Робочі записи під час практики. Виконуються студентом-практикантом щоденно. Усі записи здійснюються по датах. Щоденно студенти роблять записи про кожен вид діяльності, виконаної у цей день, наведено їх аналіз та висновки щодо ефективності. Загалом, у щоденнику мають бути відображені усі види робіт, які виконував студент під час практики, що передбачені календарним планом.

Відгук і оцінка роботи студента на практиці. Характеристику на студента-практиканта дають вчитель з основного фаху та класний

керівник. У характеристиках наводиться узагальнений аналіз та оцінка роботи студента під час практики. Аналізується рівень його теоретичної та практичної підготовки з фаху, обізнаність із методичними аспектами навчання біології, географії, екології у школі. Характеризується вміння спілкуватися з учнями, вчителями, старанність та наполегливість у виконанні завдань педагогічної практики тощо. Обов'язково подається рекомендована підсумкова оцінка роботи практиканта.

Характеристика має бути оформлена у щоденнику педагогічної практики, підписана вчителем з фаху, класним керівником та засвідчена печаткою навчального закладу, де проходила педагогічна практика.

Відгуки осіб, які перевіряли проходження практики заносяться до щоденника керівниками практики (з фаху, з педагогіки, з психології) тоді, коли вони працюють із студентами, консультують, контролюють їх роботу.

Висновки керівників практики від університету про проходження практики. Після остаточного оформлення щоденника його ретельно перевіряють керівники з фаху, з педагогіки та психології, дають свої відгуки, зауваження щодо проходження педагогічної практики студентом, рекомендації щодо оцінки практиканта.

Щоденник практики підписується вчителями біології та географії, директором школи (директор ставить печатки), керівниками з біології, з географії, з психології та з педагогіки.

Після захисту педагогічної практики у щоденник виставляється оцінка за роботу студента, вона засвідчується підписами керівників практики від університету та членами комісії.

Звіт про проходження практики

Звіт студента відображає зміст та результати усіх видів робіт, завдань, які виконував студент під час практики, їх детальний аналіз, а

також демонструє знання, мотиви, цінності практиканта, ставлення його до практики та поставлених завдань. У зв'язку з цим, звіт кожного студента є унікальним.

Якщо тексти звітів декількох студентів аналогічні – такі звіти та, відповідно, практика студентів, не будуть позитивно оцінені.

Звіт про проходження педагогічної практики виконується на аркушах паперу формату А4 (форма звіту наведена у додатках). Усі розділи звіту обов'язково мають бути відображені.

У звіті необхідно відобразити та охарактеризувати усі види робіт, які виконував студент під час педагогічної практики. Зокрема, мають бути охарактеризовані навчальна, виховна, методична та науково-дослідницька робота практиканта. Чітко вказується кількість відвіданих уроків вчителя та уроків, проведених самим студентом (пробних і залікових), їх теми, тема виховного заходу; терміни їх проведення. Зазначаються основні досягнення та недоліки під час педагогічної діяльності у школі та характеризуються інші види робіт, які виконувались під час практики. Описуються враження, аналізуються труднощі та вносяться пропозиції щодо вдосконалення педагогічної практики у школі.

Звіт засвідчують підписами студент, вчитель з фаху та класний керівник. Печаткою звіт не завіряється.

4.2. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТІВ УРОКІВ, ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ, ЇХ САМОАНАЛІЗУ

Конспекти пробних та залікових уроків

Конспекти усіх пробних та залікових уроків доцільно помістити в окрему папку із файлами.

Конспекти пробних та залікових уроків, які мають проводити студенти під час педагогічної практики, готуються на окремих стандартних аркушах паперу формату А4.

На першій сторінці конспекту відводиться місце для підпису вчителя та керівника з фаху, визначається тема, мета, тип уроку, методи проведення, обладнання тощо. Після цього подається детальний та послідовний виклад змісту уроку (хід уроку). В кінці конспекту відводиться місце для оцінки проведеного уроку та підписів вчителя й керівника з фаху.

У конспекті необхідно чітко виокремити макроструктурні та мікроструктурні елементи уроку (кольором, курсивом, півжирним шрифтом або підкреслити), зазначити орієнтовну тривалість кожного макроструктурного етапу, що в подальшому полегшить роботу студента під час проведення уроку. Послідовність структурних елементів може бути різною, залежати від типу уроку, але обов'язково орієнтованою на виконання поставлених завдань, визначеної мети уроку.

Конспект пробного уроку погоджується та підписується вчителем з біології, основ здоров'я або ж з географії.

Конспект залікового уроку попередньо погоджується та засвідчується підписами вчителя та керівника з відповідного фаху. Підписи обов'язково мають бути на першій сторінці конспекту, що свідчить про вчасний допуск

студента до уроку, а також в кінці конспекту – після оцінки за проведений урок, що засвідчує позитивну оцінку роботи студента.

Кожен конспект уроку має містити оцінку за проведений урок, засвідчену вчителем (пробні), або вчителем та керівником з практики (залікові).

Орієнтовна структура конспекту уроку та схеми самоаналізу наведено у додатках.

Сценарій (конспект) виховного заходу

Сценарій (конспект) виховного заходу на природничу тематику готується на аркушах паперу формату А4.

На титульній сторінці вказується тема, школа, клас, час та місце проведення. На наступній сторінці сценарію (конспекту) відводиться місце для підписів класного керівника та керівника з фаху. Далі зазначається мета виховного заходу, форма проведення, наочні посібники, технічні засоби тощо. Після цього викладається зміст виховного заходу.

Сценарій виховного заходу попередньо погоджується та підписується класним керівником, а також керівником з фаху (на початку конспекту). Оцінюється виховний захід після його проведення в ході обговорення класним керівником та керівником з фаху із занесенням залікової оцінки у конспект виховного заходу (в кінці конспекту).

Титульна сторінка сценарію оформляється за зразком, наведеним у додатках.

4.3. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ ТА ВИМОГИ ЩОДО ЇХ ОФОРМЛЕННЯ

Виконання індивідуальних науково-дослідних завдань студентами має важливе практичне значення. Навчальним планом підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) передбачено виконання курсових робіт з методики навчання біології або з методики навчання географії на 4 курсі. Тому, доцільно, щоб вже на 2-3 курсах студенти під час практики вибрали тему майбутньої курсової роботи із переліку тематики ІНДЗ педагогічної практики і на 4 курсі продовжили її дослідження.

З метою підготовки повноцінної майбутньої курсової роботи передбачається поступове ускладнення вимог до змісту ІНДЗ.

Студенти **3 курсу** готують індивідуальну науково-дослідну роботу реферативного характеру. Обсяг роботи – не менше 10 сторінок. У ній має бути вступ, визначено основні поняття з теми, охарактеризовано її дослідженість, досягнення науковців у розв'язанні наукової проблеми, зроблено відповідні висновки, наведено список використаних джерел.

Студенти **4 курсу у 7 семестрі** мають провести констатувальне дослідження з обраної проблеми. Робота має складатись зі вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел. Обсяг роботи – не менше 15 сторінок.

Студенти **4 курсу у 8 семестрі** мають навести приклади практичної реалізації обраної проблеми в освітньому процесі з біології. Робота має складатись зі вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел. Обсяг роботи – не менше 15 сторінок. *Дослідна робота має відрізнятися чітким практичним спрямуванням.*

У вступі необхідно визначити проблеми, протиріччя, недосконалість роботи, що проводиться у школі з обраної теми ІНДЗ.

В основній частині дається визначення основних понять, характеризується хоча б одна методика вивчення стану обраної проблеми у школі (анкетування, тестування, бесіди тощо), наводяться результати її застосування і вивчення практичного стану досліджуваної проблеми у класі, в якому проходить педагогічна практика студента.

Під час педагогічної практики студент має виконувати роботу, спрямовану на подолання визначених проблем (застосовувати на уроках та в позаурочний час новітні методи навчання, урізноманітнювати навчальний зміст уроку, використовувати особистісно-орієнтовані, комп'ютерні технології, проектне навчання, ігрові форми роботи, діяльнісний підхід тощо). В основній частині ІНДР необхідно відобразити проведену роботу, навести приклади фрагментів уроків, під час яких вирішувалась обрана проблема, а також проаналізувати отримані результати. На основі цього зробити відповідні висновки.

У *висновках* необхідно зробити певні узагальнення і визначити основні завдання подальшої дослідної роботи з обраної теми.

Рекомендований обсяг роботи – не менше 10-15 сторінок.

Список використаних джерел оформляється відповідно до вимог.

Зміст ІНДЗ обов'язково має бути використаний у курсовій роботі студента з методики навчання біології.

Тематика ІНДЗ

1. Методика реалізації принципу еволюційності в шкільному курсі біології.
2. Методика вивчення біологічних теорій в шкільному курсі біології (на прикладі клітинної, хромосомної, еволюційних теорій).
3. Методика формування біологічних понять в процесі вивчення біології у ____ класі.

4. Методика формування біологічного поняття «_____» в курсі біології у ___ класі.
5. Екологічна освіта і виховання учнів ___ класу в процесі вивчення біології.
6. Вдосконалення форм і методів екологічного виховання учнів в процесі вивчення біології у ___ класі.
7. Дидактичні умови формування валеологічних знань в курсі біології у ___ класі.
8. Естетичне виховання учнів ___ класу в процесі вивчення біології.
9. Використання краєзнавчого матеріалу при викладанні біології у ___ класі.
10. Розвиток мислення учнів в процесі вивчення курсу біології у ___ класі.
11. Економічне виховання учнів ___ класу як реалізація принципу зв'язку теорії з практикою.
12. Методи і прийоми розвитку творчої діяльності учнів в процесі вивчення біології у ___ класі.
13. Застосування міжпредметних зв'язків як засіб формування усвідомлених біологічних понять у ___ класі.
14. Методика використання ігрових технологій в процесі вивчення біології у ___ класі.
15. Використання самостійної роботи учнів в біології як засобу активізації пізнавальної діяльності у ___ класі.
16. Методика організації дослідницької роботи учнів в процесі вивчення біології у ___ класі.
17. Дослідницькі методи навчання на уроках біології та в позаурочний час.

18. Самостійна робота учнів з біології у ___ класі як форма розвиваючого навчання.
19. Методика здійснення індивідуалізованого навчання біології у ___ класі.
20. Методика реалізації рівневої технології навчання в курсі Біології (___ клас).
21. Використання сучасних освітніх технологій в процесі вивчення біології у ___ класі.
22. Проблемне навчання біології як засіб розвитку пізнавального інтересу в учнів.
23. Проектне навчання біології учнів ___ класу.
24. Дидактичні умови ефективного проведення самостійної роботи учнів в курсі біології у ___ класі.
25. Нестандартні форми вивчення біології у ___ класі.
26. Методика проведення нестандартних уроків в процесі вивчення біології у ___ класі.
27. Дослідницька робота учнів у гуртковій роботі з біології у ___ класі.
28. Прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів як засіб формування усвідомлених знань з біології у ___ класі.
29. Нестандартні уроки біології: види, значення, структура найбільш поширених нестандартних уроків на прикладі ___ класу.
30. Інтерактивні технології навчання біології.
31. Кооперативне навчання на уроках біології.
32. Методика організації колективно-групового навчання на уроках біології.
33. Технології ситуативного моделювання на уроках біології.

34. Технології опрацювання дискусійних питань на уроках біології.
35. Методи і прийоми розвитку творчої діяльності учнів в процесі вивчення біології.
36. Дидактичні умови формування валеологічних знань в курсі біології.
37. Моделювання біологічних процесів як засіб розвитку творчих здібностей учнів.
38. Розвиток інтересу учнів до біології в позаурочній роботі.
39. Проблемне навчання біології як засіб розвитку пізнавального інтересу в учнів.
40. Методика використання електронних засобів навчання під час вивчення біології в школі.
41. Застосування живих рослинних об'єктів при вивченні біології.
42. Засоби навчання біології.
43. Проведення фенологічних спостережень у ___ класі як умова розвитку мислення учнів.
44. Методика організації факультативів з біології у школі.
45. Дослідницька робота учнів ___ класу на шкільній навчально-дослідницькій ділянці.
46. Методика роботи з обдарованими учнями на уроках біології у ___ класі.
47. Вивчення біології у ___ класі за допомогою програмованого навчання.
48. Тестування навчальних досягнень учнів під час вивчення біології в школі.
49. Розв'язування біологічних задач з учнями.
50. Експедиції та їх роль в навчальному процесі з біології у ___ класі.

4.4. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНШИХ ЗВІТНИХ ДОКУМЕНТІВ

Окрім щоденника, звіту, ІНДЗ, практиканти мають оформити інші документи: список учнів класу, аналіз успішності учнів, витяги із календарних планів на період проходження педагогічної практики, опис кабінету біології, кабінету географії, аналіз уроків, проведених вчителем, опис проведеної профорієнтаційної роботи, дидактичні матеріали, наочні посібники, комп'ютерна або відеопрезентація тощо.

Перераховану документацію доцільно оформити в окремому зошиті або на стандартних аркушах.

➤ **Результати аналізу успішності учнів класу.**

Результати аналізу успішності учнів потрібні під час проведення пробних та залікових уроків. Це полегшить опитування учнів, залучення їх до сприймання нового матеріалу, забезпечить можливість застосування індивідуального підходу до школярів.

Оформляються у довільній формі. Спочатку необхідно описати методи, за допомогою яких досліджувалась успішність (аналіз журналу, самостійна робота, анкетування, бесіди з учнями, вчителем тощо). Після цього описати результати аналізу успішності учнів. Варто зазначити, які учні мають кращі знання з предмету, у яких виникають проблеми з успішністю. Доцільно проаналізувати, чи завжди успішність з біології, основ здоров'я, географії відповідає успішності з інших предметів.

➤ **Витяги з календарних планів вчителів біології, основ здоров'я, географії, плану роботи класного керівника.**

Готуються практикантом у перші дні педагогічної практики у школі за згодою вчителів біології, основ здоров'я, географії та класного керівника. Витяги календарного планування мають охоплювати період практики.

➤ **Опис кабінетів біології та географії.**

Опис кабінетів біології та географії виконують студенти на початку практики. В описі необхідно зазначити, де знаходиться кабінет, на скільки робочих місць розрахований, як оформлений, чи є лаборантська, препаратознавська. Звернути увагу на дотримання санітарно-гігієнічних норм у кабінеті: відповідність температури, достатність освітлення, зручне розташування дошки тощо. Зробити перелік та детально охарактеризувати обладнання, засоби унаочнення, які є у кабінеті біології та географії, зазначити, чи відповідають вони змісту шкільного курсу біології та географії. Вказати, чи є у кабінеті біології куточок живої природи, кімнатні рослини та які саме, чи використовуються вони вчителем тощо. Проаналізувати навчально-методичне забезпечення кабінету. Проаналізувати наявність комп'ютера, проектора, інтерактивної дошки та їх використання. Запропонувати напрями покращення забезпеченості кабінету.

➤ **Аналіз уроків, проведених вчителем.**

Студент зобов'язаний відвідувати всі уроки, які проводять вчителі біології, географії, основ здоров'я. На основі своїх спостережень необхідно оформити аналіз уроків вчителя. Кількість письмово оформлених аналізів визначена у переліку завдань для студентів кожного курсу у попередньому розділі. Орієнтовна схема аналізу наведена у додатках.

➤ **Опис профорієнтаційної роботи,** що проводилась студентом під час педагогічної практики у школі подається у довільній формі. Наведемо приклади профорієнтаційної роботи, які може провести практикант: презентація рекламних брошур про факультет, бесіда з учнями випускних класів, демонстрація комп'ютерної презентації, організація екскурсій до музею Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка до лабораторій кафедри біології та методики її викладання, екскурсія до зоологічної експозиції

тощо. Необхідно зазначити, у яких класах та в який час проводились заходи. Вказати, чи є результати проведеної роботи. Результати обов'язково відобразити у звітній презентації, додати фотографії.

- **Дидактичні матеріали**, наочні посібники, які розроблялись та використовувались під час уроків та виховних заходів. Мають бути представлені у звітній документації, на фото, під час захисту педагогічної практики.
- **Комп'ютерна презентація або відеопрезентація про хід та результати педагогічної практики.** У презентації варто коротко подати інформацію про навчальний заклад, де проходила педагогічна практика, та напрями його діяльності. Основну увагу слід надати відображенню роботи практикантів і характеристиці основних їх досягнень. Для вчасного оформлення презентації студентам рекомендується під час педагогічної практики робити фото та відео під час ознайомлення зі школою, з учнями та вчителями, під час проведення пробних та залікових уроків, виховних заходів, під час підготовки до практики тощо.

Презентація готується обов'язково і має бути представлена під час захисту практики. Якщо в освітньому закладі працювали декілька студентів – презентація готується одна, але вона має відобразити роботу усіх практикантів.

Розділ 5

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

5.1. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ ПРАКТИКИ

Уся звітна документація готується студентами поступово під час проходження педагогічної практики. На завершення оформлення документації відводиться 1-2 дні.

Захист практики відбувається впродовж 10 днів після її завершення. За цей період керівники практики зобов'язані детально ознайомитись із представленими документами та оцінити як звітну документацію, так і всі інші види робіт, які виконували студенти під час педагогічної практики.

Керівники з фаху, із психології та педагогіки виставляють оцінки у спеціальний **протокол реєстрації досягнень практикантів**.

Підсумки педагогічної практики проходить у два етапи.

➤ **Захист педагогічної практики**

Розпорядженням по факультету створюється **комісія**, до якої входять:

- ✓ голова комісії – завідувач або провідний фахівець випускової кафедри;
- ✓ члени комісії – групові керівники, керівники з фаху, психології та педагогіки;
- ✓ секретар комісії.

Під час засідання комісії усі студенти виступають зі звітами про проведену роботу, демонструють комп'ютерні презентації про хід та результати практики, діляться враженнями, емоціями, вказують на труднощі, які виникали під час педагогічної практики, вносять пропозиції щодо вдосконалення її проведення, контролю та оцінювання.

Результати захисту педагогічної практики також заносяться до протоколу. Після цього голова комісії визначає підсумкову оцінку.

На завершальному етапі оголошуються підсумкові оцінки за педагогічну практику. Вони заносяться до протоколу, відомостей та залікових книжок студентів.

Після захисту практики та оголошення оцінок студенти проходять анкетування. Анкета розміщена на сайті університету.

5.2. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Поточний контроль діяльності практикантів здійснюється керівниками практики впродовж проходження студентами педагогічної практики шляхом аналізу та оцінки їх систематичної роботи в освітній установі, залікових навчальних занять, виховних заходів відразу після їх проведення.

При оцінюванні результатів педагогічної практики враховуються такі критерії та показники:

- ✓ якість роботи практиканта на уроках біології, основ здоров'я, географії (оформлення конспекту уроку, знання теоретичного матеріалу уроку, його наукова обґрунтованість, вміння організувати навчально-пізнавальну роботу учнів, контролювати та об'єктивно оцінювати навчальні досягнення учнів, взаємодіяти з учнями тощо);
- ✓ якість виховної роботи з класом та окремими учнями (оформлення сценарію виховного заходу, готовність до його проведення, вміння підготувати учнів, організувати їх роботу під час виховного заходу, загальна оцінка виховного заходу);
- ✓ якість індивідуальної дослідницької роботи, виконаної під час педагогічної практики (якість оформлення, змістовність, розкриття теми);
- ✓ характер проведення профорієнтаційної роботи;
- ✓ дисциплінованість, організованість, і відповідальне ставлення до роботи, ініціативність і творчість студента;
- ✓ якість оформлення звітної документації з педагогічної практики;
- ✓ своєчасність оформлення та здачі звітної документації.

Критерії оцінювання залікових уроків студентів наведено у таблиці 5.1.

Критерії оцінювання залікового уроку

Оцінка	Критерії оцінювання
10-12 відмінно	<ul style="list-style-type: none"> ✓ досконало володіє навчальним матеріалом; ✓ точно, чітко і правильно визначає мету уроку, вибирає ефективні методи, прийоми і засоби її реалізації; ✓ комплексно вирішує задачі навчання, розвитку та виховання; ✓ використовує додаткову наукову інформацію; ✓ проводить урок згідно з планом-конспектом, вдало організовує кожен етап уроку, розподіляє час і досягає поставлених цілей; ✓ активізує та утримує увагу учнів; ✓ застосовує творчий методичний підхід, класичні та сучасні прийоми, наочність і дидактичні матеріали; ✓ слідує за своїм мовленням, не вживає зайвих слів, слів-паразитів; ✓ не припускається помилок, бачить та вчасно виправляє помилки учнів; ✓ об'єктивно оцінює знання та поведінку учнів; ✓ вміє аналізувати свою роботу, бачить її позитивні сторони та недоліки.
7-9 Добре	<ul style="list-style-type: none"> ✓ недостатньо чітко формулює мету уроку, в недостатньо повному обсязі визначає обладнання; ✓ недосконало володіє навчальним матеріалом; ✓ при загально правильній методичній побудові уроку окремі прийоми та методи вибирає невдало; ✓ проводить урок відповідно до плану, проте, якщо бачить недоцільність деяких видів роботи, не може вчасно перебудуватися; ✓ створює на уроці робочу атмосферу, забезпечує дисципліну, але недостатнє володіє увагою учнів; ✓ не припускається помилок, але не завжди помічає помилки учнів; ✓ має незначний прояв творчості; ✓ загалом мети уроку досягає; ✓ вміє аналізувати свою роботу, бачить її позитивні сторони та недоліки; ✓ знає причини невдач та шляхи їх усунення.

Продовження таблиці 5.1

4-6 задовільно	<ul style="list-style-type: none"> ✓ конспект уроку не достатньо повно оформлений, структурний; ✓ мету уроку визначає неточно та некоректно; ✓ вибір методів і прийомів обмежений, шаблонний; ✓ недосконало володіє навчальним матеріалом; ✓ припускається мовних та фактичних помилок; ✓ увага та дисципліна учнів низька; ✓ не помічає помилок учнів; ✓ мета уроку досягається частково; ✓ не може зробити самоаналіз уроку; ✓ не бачить усіх недоліків уроку та не знає шляхів їх усунення.
1-3 незадовільно	<ul style="list-style-type: none"> ✓ конспект уроку не достатньо повно оформлений, структурний; ✓ має низький рівень володіння навчальною інформацією; ✓ допускає грубе порушення методики проведення уроку; ✓ не вміє організувати роботу класу; ✓ не досягає мети уроку; ✓ спостерігаються прояви непедагогічної поведінки студента.

Оцінка виховної роботи проводиться за її результативністю, вмінням використовувати різні форми, методи, прийоми, за здатністю співпрацювати з вчителями, учнями та проявляти творчість. Оцінює цю роботу класний керівник чи заступник директора з виховної роботи та керівник практики. Для оцінки педагогічної практики керівниками практики аналізується також звітна документація.

Підсумковий контроль здійснюється після завершення та захисту педагогічної практики шляхом цілісного оцінювання систематичної педагогічної діяльності студентів протягом усього періоду педагогічної практики.

Підсумкова оцінка за педагогічну практику формується на підставі оцінювання всіх видів робіт, передбачених змістом та завданнями практики, що визначені у програмі педагогічної практики. Зокрема, оці-

нюється рівень теоретичної підготовки та оволодіння педагогічними вміннями і навичками, якість проведення залікових та пробних уроків, виховних заходів, якість проведення та оформлення опису кабінету аналізу успішності учнів, вивчення екологічної культури учнів класу, виконання індивідуальної науково-дослідної роботи, виготовлення та використання унаочнень, дидактичних розробок, використання комп'ютерних технологій, а також виконання завдань із педагогіки і психології, якість оформлення документації та час її подання, участь у захисті результатів педагогічної практики, у звітній конференції після завершення педагогічної практики, дисциплінованість студента.

Детально розподіл балів за всі види робіт студентів різних курсів під час педагогічної практики наведено у таблицях нижче.

Таблиця 5.2

*Розподіл балів за різні види роботи студента-практиканта
(3 курс, денна та заочна форми навчання)*

Завдання з фаху	Завдання з педагогіки	Завдання з психології	Звітна документація	Захист педагогічної практики	Підсумкова оцінка
40 балів	15 балів	15балів	20 балів	10 балів	100 балів

Таблиця 5.3

*Розподіл балів за різні види роботи студента-практиканта
(4 курс, денна та заочна форми навчання)*

Завдання з біології	Завдання з географії	Завдання з психології	Завдання з педагогіки	Ведення та оформлення звітної документації	Захист педагогічної практики	Підсумкова оцінка
30 балів	10 балів	15 балів	15 балів	20 балів	10 балів	100 балів

Практика оцінюється позитивно тільки у тому випадку, якщо студент успішно виконав усі види робіт, передбачених програмою педагогічної практики.

Навчальна педагогічна ознайомлювальна практика завершується заліком (зараховано/не зараховано).

Педагогічна практика студентів завершується диференційованим заліком та оцінюється за 100-бальною системою, за шкалою ECTS та національною шкалою (табл. 5.4, 5.5).

Таблиця 5.4

*Критерії підсумкового оцінювання
виробничої педагогічної практики*

Оцінка	Критерії
90-100 балів Відмінно	Студент у повному обсязі виконав усі завдання педагогічної практики. Залікові уроки та виховні заходи оцінено на 10-12 балів. Отримав високу оцінку вчителя, класного керівника та методистів за виконувану роботу. Під час виконання різних видів роботи в школі проявив себе як організований, сумлінний, ініціативний, творчий. Завоював повагу серед учнів, педагогічного колективу школи, керівників педпрактики. У визначений термін здав досконало оформлену документацію.
75-89 балів Добре	Студент у повному обсязі виконав усі завдання педагогічної практики. Залікові уроки та виховні заходи оцінено на 7-9 і вище балів. Студент припускався деяких методичних помилок під час проведення занять, але зміг самостійно їх виправити або пояснити причину в процесі аналізу уроку чи виховного заходу. Проявив дисциплінованість, отримав позитивну оцінку роботи від педагогічного колективу школи, методистів і класних керівників. Вчасно оформив та здав звітну документацію.

Продовження таблиці 5.4

<p>60-74 бали Задовільно</p>	<p>Навчально-виховна робота студентом проведена в повному обсязі, усі завдання практики виконано. Залікові уроки та виховні заходи оцінено на 4-6 та вище балів. Студент проявив себе організованим, дисциплінованим, проте недостатньо самостійним та ініціативним. Під час залікових заходів допускалися несуттєві методичні помилки. Студент вчасно здав документацію, але при її оформленні допустився деяких неточностей або неповноти викладу.</p>
<p>менше 60 балів Незадовільно</p>	<p>Студент недобросовісно ставиться до своїх обов'язків, несистематично відвідує школу, пропускає заняття. За період практики не виконав усіх завдань, передбачених програмою практики. Виявив невідповідність до навчально-виховної роботи в школі.</p>

Якщо програма практики не виконана із поважних причин, студенту надається можливість пройти практику та виконати завдання у вільний від навчання час.

Якщо студент не виконав усі завдання практики із неповажних причин – він отримує незадовільну оцінку і може бути відрахований із навчального закладу за неуспішність.

Таблиця 5.5

Підсумкове оцінювання педагогічної практики

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100 і більше	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно	
34 і менше	F		

Підведення підсумків та результати оцінювання педагогічної практики оголошуються після захисту практики.

Оцінка за педагогічну практику виставляється в залікову відомість і залікову книжку студента.

ВИСНОВКИ

Освітньо-професійною програмою та навчальним планом спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) передбачено викладання фахових навчальних дисциплін, спрямованих на формування теоретичних знань студентів-біологів. Окрім цього, у процесі вивчення психології, педагогіки, методики навчання біології, методики навчання географії, передбачених навчальними планами підготовки бакалавра, формуються педагогічні знання, вміння, необхідні для організації біологічної, географічної освіти й виховання школярів.

Вагоме значення у професійному становленні майбутніх біологів та у формуванні їх готовності до природничої освіти й виховання має педагогічна практика.

Програмою педагогічної практики для студентів передбачено виконання різноманітних видів робіт та завдань. Зокрема, студенти ознайомлюються зі школою та шкільною документацією, відвідують уроки та виховні заходи вчителя, класного керівника, планують і проводять пробні й залікові уроки, виховні заходи, виконують індивідуальні науково-дослідні завдання, систематично аналізують власну діяльність, готують звітну документацію тощо.

Планомірно та цілеспрямовано організована педагогічна практика студентів-біологів забезпечує практичну реалізацію теоретичних знань, відпрацювання практичних умінь і навичок планування, організації та контролю освітньо-виховного процесу з біології. Як результат – педагогічна практика забезпечує формування висококваліфікованого, досвідченого, творчого педагога.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Біологія. 6-9 класи: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (колектив авторів).
2. Біології. 8-9 класи: навчальна програма для класів з поглибленим вивчення (колектив авторів).
3. Біологія і екологія. 10-11 класи (рівень стандарту): навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (колектив авторів).
4. Біологія і екологія. 10-11 класи (профільний рівень): навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (колектив авторів).
5. Основи здоров'я. 5-9 класи: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (колектив авторів).
6. Біологія: підручник для загальноосвіт. навч. закл. 6 кл. / Л. І. Остапченко [та ін.]. Київ: Генеза, 2014. 224 с.
7. Соболев В. Біологія: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2015. 288 с.
8. Біологія: підруч. для 7 кл. закл. заг. серед. освіти / Л. І. Остапченко [та ін.]. 4-е вид. Київ: Генеза, 2019. 256 с.
9. Костильов О. В., Яценко С. П. Біологія: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. 288 с.
10. Страшко С. В., Горяна Л. Г., Білик В. Г., Ігнатенко С. А. Біологія: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Грамота, 2016. 288 с.
11. Біологія: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. Ю. Матяш [та ін.]. Київ: Генеза, 2016. 288 с.
12. Задорожний К. М. Біологія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Харків: Ранок, 2017. 240 с.
13. Межжерін С. В., Межжерін Я. О. Біологія: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 288 с.
14. Задорожний К. М. Біологія і екологія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Ранок, 2018. 208 с.

15. Соболю В. І. Біологія і екологія (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
16. Соболю В. І. Біологія і екологія (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2019. 256 с.
17. Андерсон О. А., Вихренко М. А., Чернінський А. О., Міус С. М. Біологія і екологія: підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту. Київ: Школяр, 2019. 216 с.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Аналіз уроку / упоряд. Н. Мурашко. Київ: Шкільний світ, 2008. 128 с.
2. Баюрко Н. В. Сутність та структура готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів. *«Освіта та розвиток обдарованої особистості»*: щомісячний науково-методичний журнал. Серії: «Педагогіка» та «Психологія». Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. №7 (50). С. 18-21.
3. Білявська Л. О. Організація самостійної роботи студентів під час проведення фахової практики. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2011. №4. С. 39-44.
4. Білявська Л. О. Фахова практика як невід'ємна складова підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. *Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. пр. Вінниця, 2010. Вип. 34. С. 86-90.
5. Виховні заходи з екології / упоряд. : Л. Шелестова, Н. Черенко, Н. Чернякова. Київ: Шкільний світ, 2012. 128 с.
6. Загальна методика навчання біології / за ред. І. В. Мороза. Київ: Либідь, 2006. 592 с.
7. Казанішена Н. В. Використання новітніх технологій навчання під час педагогічної практики студентів природничих спеціальностей. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Природничі дослідження на Поділлі», присвяченої 10-річчю природничого факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2014. С. 169-170.
8. Казанішена Н. В. Застосування інноваційних методів навчання у процесі підготовки студентів-біологів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*: зб. за підсумками звітної наук. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип. 17. Т. 2. С. 5-7.

9. Казанішена Н. В. Навчальні та виробничі практики як складова підготовки майбутнього вчителя біології до професійної діяльності. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2021. Вип. 13. С. 105-114.
10. Казанішена Н. В. Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки 6.040102 Біологія* та спеціальності 7.04010201 Біологія*, 7.04010401 Географія*: навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, редакційно-видавничий відділ, 2014. 74 с.
11. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів: монографія. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. 188 с.
12. Панченков А., Пометун О., Ремех Т. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: методичний посібник. Київ: А.П.Н., 2003. 72 с.
13. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.
14. Сорока Г. І. Організація виховної роботи: планування, аналіз, методичне забезпечення. Харків: Вид. група «Основа», 2005. 128 с.
15. Тарасова С. М., Космачова А. М., Міхеева Г. М. Методика навчання біології: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 354 с.
16. Технологія навчання біології: навчальний посібник / укл.: О. І. Турай, Т. М. Русняк. Чернівці: Рута, 2005. 112 с.
17. Шулдик В. І. Методика навчання біології. Практикум у модулях: навч.-метод. посібник. Умань: Алмі, 2004. 120 с.

ДОДАТКИ

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ПАПКИ ЗІ ЗВІТНОЮ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ З ПРАКТИКИ

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет

Методисти:

Біологія – П.І.П.

Географія – П.І.П (для 4 курсу)

Педагогіка – П.І.П.

Психологія – П.І.П.

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

з навчальної ознайомлювальної педагогічної практики
(з виробничої педагогічної практики в основній (базовій)
середній школі),
студента _____ курсу, _____ групи
спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
денної (заочної) форми навчання

Прізвище Ім'я По батькові

Місце проходження практики: ЗЗСО № _ м. Кам'янця-Подільського.
Термін проходження практики: з _____ по _____ 20__ р.

Оцінка практики:

Біологія _____

Географія _____ (для 4 курсу)

Педагогіка _____

Психологія _____

Кам'янець-Подільський
_____ н.р.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ

Вчитель біології: _____
« ____ » _____ 2021 р.

Керівник з фаху: _____
« ____ » _____ 2021 р.

Тема уроку:

Мета уроку:

Тип уроку: комбінований.

Обладнання:

ХІД УРОКУ

I. Організація класу (1 хв.).

II. Перевірка домашнього завдання (9 хв.).

1. Робота учнів біля дошки.

2. Виконання індивідуальних завдань у зошитах.

3. Тестування учнів; усне опитування учнів, тощо.

III. Повідомлення теми та мети заняття (1 хв.).

IV. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності (2 хв.).

V. Актуалізація опорних знань (2 хв.).

VI. Вивчення нового матеріалу (20 хв.).

1. Пояснення вчителя (розповідь, бесіда, демонстрація наочних посібників тощо).

2. Робота з підручником (опрацювання тексту параграфа, відповідь на запитання в кінці параграфа, складання конспекту, плану теми тощо).

3. Виконання вправ, практичних завдань на засвоєння нового матеріалу тощо.

VII. Закріплення вивченого матеріалу (8 хв.).

Виконання вправ, практичних завдань на закріплення вивченого, бесіда тощо.

VIII. Домашнє завдання (1 хв.).

IX. Підсумки уроку (1 хв.).

Оцінка _____

Вчитель біології: _____
« ____ » _____ 2021 р.

Керівник з фаху: _____
« ____ » _____ 2021 р.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ СЦЕНАРІЮ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ З ФАХУ

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет

ТЕМА ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

СЦЕНАРІЙ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ З ФАХУ

студента ____ курсу, ____ групи
спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
денної (заочної) форми навчання

Прізвище Ім'я По батькові

Клас: ____ Кабінет: ____
Місце проведення: ЗЗСО № ____
Дата проведення: ____ 2021р.

Класний керівник: ____
« ____ » ____ 2021 р.

Керівник з фаху: ____
« ____ » ____ 2021 р.

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

В кінці сценарію передбачити місце для оцінки та підписів класного керівника і керівника з фаху:

Оцінка _____

Класний керівник: ____
« ____ » ____ 2021 р.

Керівник з фаху: ____
« ____ » ____ 2021 р.

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ (для студентів 3 курсу)

1. **Мета відвідування уроку.**

2. **Загальні відомості про урок.**

3. **Тема, мета і завдання уроку** (освітні, виховні, розвивальні), шляхи реалізації.

4. **Готовність учителя та учнів до уроку**, облаштування уроку, наочні посібники, технічні засоби навчання, санітарно-гігієнічний стан класу та ін.

5. **Тип уроку, структура, його місце в системі занять із предмета.** Організаційна структура уроку: чіткість і послідовність етапів, відповідність їх характеру пізнавальної діяльності учнів.

6. **Зміст уроку:** науковість, виховне та розвивальне значення навчального матеріалу; правильність добору навчального матеріалу за обсягом, змістом і доступністю для учнів; співвідношення емпіричного, теоретичного і практичного навчального матеріалу; групування, класифікація навчального матеріалу навколо ключових понять; спрямованість навчального матеріалу на зв'язок з життям.

7. **Методичне забезпечення уроку:**

а) використання та особливості поєднання форм навчання, обґрунтованість їх вибору, відповідність принципам навчання; темп уроку;

б) методика проведення різних етапів уроку: постановка пізнавальних завдань перед учнями; методика перевірки домашніх завдань; методика викладання нових знань; методика закріплення навчального матеріалу; методика перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок учнів; використання прийомів активізації пізнавальної діяльності уч-

нів; організація репродуктивної та творчої діяльності учнів, їх співвідношення; застосування на уроці проблемного та елементів програмованого навчання; врахування індивідуальних особливостей та інтересів учнів, рівня їх підготовленості, здійснення індивідуалізації навчання та диференційованого підходу до учнів; організація різних видів самостійної роботи учнів, їх місце на уроці; домашнє завдання, його обсяг і вчасність подання; використання на уроці виховних можливостей навчального матеріалу, формування наукового світогляду, моральних, трудових, естетичних та інших якостей особистості, культури навчальної праці; виявлення та реалізація на уроці внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків у навчальному матеріалі, обґрунтування їх педагогічної доцільності.

8. Поведінка учнів на уроці:

- а) порядок і дисципліна учнів;
- б) активність, самостійність, інтерес до занять учнів різного рівня підготовленості, зосередженість і стійкість їх уваги на різних етапах уроку;
- в) навчально-пізнавальна діяльність, організованість, акуратність; ставлення до заняття невстигаючих і порушників дисципліни; участь у роботі на уроці окремих учнів і всього колективу;
- г) ставлення учнів до вчителя і один до одного (доброзичливість, взаємодопомога).

9. Характеристика ділових якостей вчителя:

- а) рівень наукової підготовки і готовності до уроку;
- б) знання теорії навчання і виховання, методики викладання предмета, психології та гігієни, вміння застосовувати ці знання у процесі навчання;
- в) педагогічний такт, стиль, культура праці та поведінки, мова;

г) взаємостосунки з класом та окремими учнями.

10. Загальні підсумки уроку:

а) виконання плану уроку;

б) досягнення освітньої, розвивальної і виховної мети;

в) загальна оцінка, результати, ефективність і якість;

г) висновки та пропозиції щодо подальшого вдосконалення роботи, закріплення успіхів, подолання помилок.

СХЕМА АНАЛІЗУ ТА САМОАНАЛІЗУ УРОКУ

(для студентів 4 курсу)

I. Загальна характеристика уроку (клас, тема, основні завдання, очікувані результати).

II. Актуалізація опорних знань, чуттєвого досвіду учнів, перевірка виконання домашнього завдання.

1. В якій формі було організовано опитування (індивідуально, фронтально, усно, письмово)?
2. Оцінка раціональності обраної форми.
3. Чи правильно було виділено місце опитування серед інших етапів уроку?
4. Чи виправдані були затрати часу на опитування?
5. Чи чітко була виражена мета опитування (підхід до нової теми, перевірка учнів тощо)?
6. Чи було опитування навчальним (несло додаткову інформацію чи було простим відтворенням)?
7. Чи брали участь усі учні?
8. Чи виправлялися всі неточності, допущені помилки, чи залучалися до цього учні?
9. Наскільки об'єктивними були оцінки за відповіді, чи переконливо вони аргументувалися (мотивувалися)?
10. Чи зверталася увага на виділення головного, на логічність плану відповіді, на міцність знань?
11. Чи були моменти формування загальнонавчальних умінь?
12. Чи акцентувалася увага на практичному застосуванні набутих знань?

13. Чи підбиті підсумки цього етапу уроку?

14. Чи подано конкретні рекомендації з усунення виявлених недоліків у знаннях?

III. Первинне вивчення (засвоєння) на уроці нового навчального матеріалу.

1. Чи була чіткість у постановці перед учнями основних завдань при вивченні теми уроку?

2. Чи мотивувалася навчальна діяльність учнів?

3. Якими прийомами викликано інтерес до теми уроку?

4. Чи забезпечено науковість, доступність, системність, зв'язок із життям, виробничим оточенням, дитячим життєвим досвідом при викладі нового матеріалу?

5. Наскільки логічним було пояснення вчителя, чи чітко виділялося головне, суттєве і концентрувалася на ньому увага учнів?

6. Чи оптимальним був темп вивчення нового матеріалу?

7. Чи було оптимальним поєднання словесних, наочних і практичних методів навчання?

8. Чи вміло застосовувалися репродуктивні і проблемно-пошукові методи?

9. Чи повною мірою використано можливості для організації самостійної роботи учнів?

10. Якими способами підтримувалася довільна увага учнів, активізувалося їх мислення, працьовитість?

11. Чи вели учні записи за розповіддю вчителя?

12. Чи був зворотній зв'язок (перевірка розуміння нового матеріалу по ходу його пояснення)?

13. Що нового помічено в методиці пояснення нового матеріалу?

IV. Засвоєння, поглиблення і закріплення вивченого матеріалу на уроці.

1. Чи сприяли підібрані вправи, завдання засвоєнню головного, суттєвого з теми?
2. Чи були трирівневі завдання, їхня доступність?
3. Наскільки логічною була послідовність вправ, завдань?
4. Чи сприяли підібрані завдання одночасному розв'язку завдань навчання, розвитку, виховання?
5. Чи вказано вчителем на методи розв'язання запропонованих завдань?
6. Чи користувалися діти алгоритмами (пам'ятками для розв'язування задач, вправ, завдань)?
7. Чи була повна самостійність при виконанні завдання?
8. Чи була диференційована допомога вчителя при виконанні завдання?
9. Чи були додаткові (позапрограмні) завдання для сильних учнів?
10. Яким чином проаналізовано рівень виконання завдань?
11. Чи виявлено типові помилки і труднощі?
12. Які способи запропоновано, щоб ці недоліки виправити?
13. Чи був самоконтроль і взаємоконтроль за якістю виконання завдань?
14. Чи засвоїли учні новий матеріал?
15. Чи прочитали вони параграф із підручника?
16. Чи задоволені учні здобутими знаннями?
17. Як підбиті підсумки виконаних завдань?
18. Які були оригінальні способи контролю якості закріплення вивченого на уроці нового матеріалу?

V. Повідомлення домашнього завдання

1. Чи є оптимальним його обсяг і складність?
2. Чи є завдання тривірневим?
3. Чи передбачив учитель способи підвищення інтересу до домашнього завдання (новизна, дослід, спостереження, пошуки власних рішень тощо)?
4. Чи запропоновано учням ознайомитись з текстом домашнього завдання?
5. Чи попереджено про можливі труднощі?
6. Чи вказано на шляхи усунення всіх труднощів?
7. Чи чітко повідомлено про оформлення домашнього письмового завдання?
8. Вчасність подачі завдання.
9. Чи все було зрозуміло учням?
10. Чи записали завдання учні в щоденнику?
  - ✓ Що вдалося на уроці добре, а що ні?
  - ✓ В чому причина невдачі?
  - ✓ Які шляхи її подолання?
  - ✓ Що потрібно далі розвивати і закріплювати, щоб підвищити рівень педагогічної майстерності?

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ НЕТРАДИЦІЙНОГО ТИПУ

1. Готовність учителя та учнів до уроку (зовнішня).
2. Внутрішня, психологічна готовність учнів до уроку.
3. Організаційні дії вчителя (за необхідності).
4. Планування вчителем і повідомлення учням завдань уроку.
5. Способи підвищення в учнів позитивної мотивації.
6. Актуалізація знань і способів діяльності учнів.
7. Формування спеціальних і загальних навчальних умінь учнів.
8. Наявність в учнів пізнавальних умінь: формулювання проблеми, висунування та обґрунтування гіпотези, пошук шляхів доведень (спростування) гіпотези, перевірки правильності її розв'язання.
9. Уміння учнів здійснювати логічні операції.
10. Співвідношення діяльності вчителя та діяльності учнів.
11. Обсяг і характер самостійних робіт учнів і співвідношення репродуктивних і продуктивних самостійних робіт.
12. Облік учителем рівнів актуального розвитку учнів і зони найближчого їхнього розвитку.
13. Які методи проблемного навчання використовувались учителем (пошукові, дослідницькі, проблемний виклад).
14. Постановка вчителем проблемних питань, створення проблемних ситуацій, показ їхнього розв'язування.
15. Володіння вчителем способами створення проблемних ситуацій.
16. Дотримання правил постановки навчальної проблеми.
17. Використання підручника, співвідношення репродуктивної і частково-пошукової роботи з ним.

18. Відповідність підбору наочних посібників вимогам проблемного навчання.
19. Розвиток пізнавальних здібностей учнів на кожному етапі уроку (що це доводить).
20. Труднощі, що виникли в учнів усього класу, в окремих школярів, їхні причини. Як вони були усунені.

СТРУКТУРА ЗВІТУ З ПРАКТИКИ

Міністерство освіти і науки України

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Природничо-економічний факультет

Звіт

Студента _ курсу, _____ групи природничо-економічного факультету

Спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та основи здоров'я)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

про проходження практики у _____

_____ (назва навчального закладу)

_____ (місцезнаходження навчального закладу)

Керівник практики з біології

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

Керівник практики з географії

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

Керівник практики від кафедри педагогіки та управління навчальним закладом

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

Керівник практики від кафедри психології освіти

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

20__-20__ н. р.

I. Навчальна робота

1. Загальні відомості про місце і час проходження практики
2. Відвідування уроків:
  - а) зі спеціальності: (перерахувати теми);
  - б) з інших предметів: (перерахувати предмети та теми).
3. Проведення уроків самим студентом:
  - а) кількість проведених уроків та їх критична оцінка: (чітко назвати теми пробних та залікових уроків, дати узагальнену оцінку кожного);
    - ✓ чи вдалось провести уроки всіх основних типів (якщо ні, вказати причину);
    - ✓ труднощі, які були при плануванні, у підготовці та в процесі проведення уроку або частини його, як їх подолали;
  - б) засоби, що використовувались для активізації розумової діяльності учнів на уроці;
  - в) які види наочностей виготовив студент, їх оцінка та роль на уроках.
4. Перевірка зошитів, письмових робіт, щоденників учнів.
5. Робота з учнями, що не встигають з предметів (прізвища).
6. Індивідуальна та диференційована робота з учнями, її результати.
7. Позакласна робота з спеціальності, її зміст (тематика та форми проведення заходів, їх кількість, ознайомлення з роботою гуртка, проведення факультативних занять в школі та ін.).
8. Труднощі у виконанні завдань педпрактики з навчальної роботи, шляхи їх подолання.
9. Оволодіння уміннями й навичками проведення навчальної роботи.
10. Загальні висновки про навчальну роботу.

II. Виховна робота

1. Клас, за яким закріплений студент. Прізвище, ім'я по батькові класного керівника.
2. Спостереження за роботою класного керівника, відвідування проведених ним виховних заходів (загальні враження).
3. Відвідування позакласних виховних заходів, проведених іншими студентами (кількість, короткий аналіз).
4. Зміст роботи, проведеної студентом як помічником класного керівника (як класним керівником):
  - а) вивчення колективу класу та окремих учнів;
  - б) організація колективних позакласних заходів, тема залікового виховного заходу;
  - в) індивідуальна робота з учнями;
  - г) робота з батьками учнів.
5. Труднощі у підготовці і проведенні виховних заходів.
6. Ознайомлення із системою виховної роботи школи.
7. Оволодіння вміннями та навичками організації і проведення виховної роботи.
8. Загальні висновки про виховну роботу.

III. Методична робота

1. Участь у бесідах з директором школи, його заступниками, класним керівником та вчителями (вказати теми бесід).
2. Ознайомлення із документацією та планами роботи школи (вказати конкретно).
3. Вивчення досвіду роботи кращих учителів.

4. Ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою під час практики.
5. Профорієнтаційна робота.

IV. Науково-дослідницька робота

1. Тема науково-дослідницької роботи; вивчена література з теми; опис спостережень/експериментів, анкетувань/ за темою дослідження.
2. Банк педагогічного досвіду (описати досвід вчителя, який хотіли б перейняти).

V. Висновки

1. Що дала педпрактика студенту.
2. Позитивне в організації та проведенні практики.
3. Недоліки, виявлені під час практики.
4. Пропозиції щодо вдосконалення підготовки, організації і проведення педагогічної практики.

VI. Список використаної літератури

Дата « ____ » _____ 20 __ р.

Практикант _____
(П. І. П.) (підпис)

Вчитель з фаху _____ “ _____ ” _____
(П. І. П.) (оцінка прописом) (підпис)

Класний керівник _____ “ _____ ” _____
(П. І. П.) (оцінка прописом) (підпис)